

SIROTE.

NARTE VELIKONJA.

1.

Kakor da se megla prijemlje zidov. Hiše so se zdele vsajene v mlečnato tekočino; njihovi vogali in strehe so bili čisto zabrisani ter se zlivali z vlažno sivino. Če si se bližal vasi po cesti ob jasnem poldnevu, je bilo, kakor da ti vas kinka in priskakuje nasproti. Zvedavo, vsiljivo, radovedno, neprijazno in negostoljubno. Kolesnice so bile nasute z debelim gramozom, da so vozovi odletavali kakor na peresih.

Tisto jutro je ležala na vasi težka megla in po cesti odskakoval lojtrnik, kot da hoče iztresti dušo vsem, ki sede na njem. Na vozu je sedela suha žena, vsa bleda in rumenkasta v lice, ki je spominjalo na smrt. K sebi je tiščala desetmesečno dete, vekajoče od jutranjega mraza in gladu. Žena mu je drobila kos stare krušne skorje, dete pa je otepalo okoli sebe ter kričalo, da se je voznik Matijec nemirno premikal na kozlu.

»Pa mu dajte tole!« je izvlekel kos kruha ter odkrnil sredico. »Lačen je fantek. In če ga zebe, še tole vrečo nanj. Saj bomo kmalu tam!«

In je pokazal z bičem v meglo pred seboj.

Visoke smreke so stale kakor temen zid ob cesti, voz se je zaganjal preko odtočnikov, da je vsem jekalo v prsih. Matijcu se je mudilo, žena je vzdihovala ter pokaljujoč lovila sapo s polodprtimi usti. »Če jo pripeljete« — je zmignil z rameni vratar v mestu Matijcu. Dete je vekalo, dva dečka, najstarejši, Branko, star dvanajst let, Dolfek, star osem let, sta glodala zelene lesnike, ki jih je bil natrgal Dolfek ob cesti, ko je šel voz v klanec. Petletna Dorica je dremala na vreči moke in glavica ji je odletavala po vreči, da so se ji prašili lasje in lice. Dekletca ni motil ne vrišč brateca ne materin kašelj in ne ropot voza; spala je in okoli usten ji je krožil rahel smehljaj.

»Ali bomo kmalu?« je čez čas med kašljem s slabotnim glasom vprašala žena.

Branka, najstarejšega sina, je vprašanje speklo v srce; z žareče obupnim izrazom

je gledal mater, ki se je borila s sapo, in tistikrat mu je šinila bridka misel v glavo: »Kakor da stoji pod križem!« In obraz se mu je vtisnil v dušo kakor v goreč vosek.

»Še dva ovinka, pa smo na polju in potem gre cesta naravnost in potem še četrto ure!« je razlagal Matijec.

»O, da bi bili kmalu!« je vzdihnila in oči so se ji orosile. »Kaj pravite, kako nas bodo sprejeli?«

»Kako? Zvonili ne bodo, je dejal župan. Kar k meni jih pripelji, drugo bo že, je dejal!«

»Kaj bo potem?« je težko vprašala žena ter tešila dete, ki je imelo ročice vse modre od jutranjega hlada, rosečega iz megle.

»V Laznikovo bajto Vas bodo postavili, so dejali.«

»Ali je v vasi?« je naglo vprašal Branko.

»Za vasjo, precej daleč za vasjo, pod hoste.«

»Za vasjo? Ali so tam jabolka?« je vprašal drugi.

»Pri bajti jih ni!«

»Toda v vasi?«

»So seveda. Toda to ti povem, fant, da boš vsako plačal z ušesom. Najbolje je, če pustiš te stvari pri miru.«

»Bom že!« je odvrnil Branko.

»Prav je, ti Branko, si najstarejši,« je s težavo govorila mati. »Pazi nanje, tudi takrat, ko...« Solze so jo polile. »Tudi takrat, ko umrjem...« je stisnila z bolestjo čez ustne.

»Zmerom!« je samozavestno in sveto obljubil Branko.

»Pfej,« je dejal voznik, »kdo bi govoril o smrti!«

»Naša mama zmerom pravi, da bo umrla!« je modro dejal Dolfek.

»Saj boš tudi ti!« se je razhudil Matijec.

»Ne, mama bo prej!« je trdil Dolfek. »Še stara Nana je to dejala. Ker ji tako kreha v grlu!«

»Nemara bo to res!« je s čudno vdanostjo dejala žena na vozu ter s strašno bolestjo na obrazu pogladila s svojo koščeno roko zaspano lice deklice, ki se je zbudila.

»Kakor smrt!« je pomislil voznik in pri srcu ga je zazeblo. »Še nikoli nisem vozil smrti, ki bi imela živo dete v rokah. Pfej!«

je pljunil in udaril po konjih. Tisti hip je dete zavekalo in se ob sunku nerodnega voza izmuznilo materi iz rok. Žena je naglo segla za njim, tedaj jo je v prsih zbadlo, omahnile so ji roke in v hipni omotici ji je glava kakor brez življenja klecnila naprej. Branko se je naglo dvignil, dekletce je zajokalo, kažoč na bratca, ki je ležal z obrazom na kupu cunj in vokal na vse grlo. Le Dolfek ni izgubil zavesti in pristavil vsevedno:

»No, glej, zdaj pa je mama umrla!«

Izza ovinka se je prikazal zvonik v motnih obrisih. Voz je zavil okoli vogla prve hiše in obstal.

Ženska na vozu pa je brez znamenja življenja zdrknila na vreče, pokrite s plahto; pred nogami ji je ležal najmlajši otrok, zavrt v raztrgano vrečo, ter obupno dvigal glavo, da se ne zaduši.

Branku se je meglil pogled od solz, ki so mu tiščale v oči. Objemala ga je strašna groza in bridkost, bilo mu je, kakor da se svet vrti pred njegovimi očmi.

2.

Voz je obstal pred županovo hišo.

»Lepo družino si pripeljal, Matijec,« je dejal župan Velkavrh.

»Poglejte rajši, če je vse živo!«

»Pa ne da bi mrtvo vozil!«

»Da, mama je umrla!« je odvrnil Dolfek ozrši se v Dorico, ki je strmela v gručo ljudi, zbirajočo se okoli voza. Branko se je sklanjal, da dvigne bratca k sebi.

»Tak to je tista Jelnikarjeva glorijs!« je dejala debela ženska v gruči.

»Uh, pa kakšen se je bil pripeljal pred dvema letoma na obisk. Zlato verižico, uro in čevlje na škripec!«

»Verižico smo prodali, ko je ata umrl!« je blebetalo dekletce.

»In uro tudi!« je potrdil Dolfek.

»Nikar se ne drenjajte, ženske!« je vpil Matijec.

»No, ona pa spi!«

»Kakopak spi! pogledajte rajši, če je še živa, ne pa da stegate jezike in vratove, radovednost babja!« se je razjezil Matijec.

»Kakor polži se stegajo slinasto!«

»Ali še diha?« je vprašal župan.

»Mislim, da še!« je povlekel podžupan Grabnar.

»Skoči do gospoda! Samo v napotje ste ženske!« se je razjezil župan.

»Če ni več živa, ji tudi gospod ne pomaga. In če je živa, ga ne bo dočakala. Vode ji dajte, da pride k sebi.«

»In tudi dojenec je. Kdo naj pa hrani otroka?«

»Ti že ne, devica zarjavela,« se je okrenil Matijec ves iz sebe. »Primate vendar, saj ženska še diha. In po gospoda stopite! Ali ni človek, stvar po božji podobi?«

Ljudje so se odmaknili od voza, na katerem je ženska ležala na obrazu; iz ust se ji je vil droben curek krvi.

Matijec je dvignil žensko ter ji položil glavo na odejo.

»Branko, semkaj položi otroka in skoči po mrzle vode!«

Kakor bi mignil, je deček planil z voza. Dojenec se je drl na ves glas, da je šlo skozi ušesa.

»Tiho, tiho!« ga je gugala Dorica z nogo. »Tiho, Lojzek, mamica spi.«

»Če pa je umrla!« je dodal Dolfek in nemoteno glodal lesnike.

»Saj ni!« je ugovarjala Dorica ter nabirala obrazek na jok.

»Ni ne!« je dejal Matijec. »Daj, dvignimo jo. Saj bi jo k meni zanesli, pa je predaleč!« je govoril bolj samemu sebi. »Barba, kar pripravi posteljo!« je dejal ženski, ki je stala ob njem.

»Da bo v hiši mrlič in Bog ve za kakšno boleznijo. Tam je župan in tja jo zanesi, tudi ni nič dalj.«

»Nikar je ne prenašajte, da ne umre. Naj si opomore. In kar tu naj počaka gospoda!« je dejala županja.

»Zeblo jo bo!«

»Pokrijte jo!«

Matijec je izvlekel iz vreče staro plahto ter jo vrgel na bolnico, ki je počasi prihajala k sebi.

»Vode!« je šepnila s slabim glasom.

»Branko!«

In Branko je prav v hipu prinesel kozarec vode. Mati je malo srknila in na to omahnila nazaj.

»Še po gospoda, Branko!«

»Saj so že šli!« je godrnjal podžupan Grabnar.

Župnija je bila brez dušnega pastirja in morali so iti po sosednjega župnika. Čez dobro uro se je zamajal zvon v zvoniku

ter udaril z zamolklim glasom. Ko je bolnica, ki je medtem težko hropela in grabila z uvelo roko po Doričinih laseh, zaslišala cingljanje zvončka, se ji je zjasnilo lice.

»Zakaj je niste položili v hišo?« je pokazajoče pogledal duhovnik županjo, ki je klečala na pragu.

»Da ne umre med prenašanjem!« je dejala in zardela do ušes. Župnik jo je ostro pogledal od nog do glave in kri mu je udarila v lica.

»Molite otroci, za mamo!« je dejal Matijec ter snel Dolfeku čepico z glave.

In Dorica je pokleknila ob vozu ter dvignila ročice:

»Sveta Marija, prosi za nas!«

Bolnica je hropela in lovila sapo. Lojzek je vreščal ves zaripel v obraz ter lačen in premražen tiščal umazan konec vrvi v usta.

Toliko da je duhovnik opravil sveto opravilo, je bolnici zagrgalo v prsih, pogledala je s steklenimi očmi po otrocih, zakrilila z rokami, kakor da pada ter jih položila najstarejšemu na glavo:

»Branko!«

Roka ji je omahnila, beseda zamrla na jeziku, njen umirajoči pogled je fantu segel v dno srea.

Matijec je stopil za županjo v hišo in dejal: »Luč prižgite, da vas ne bo hodila strašiti!«

Županja je dala svečo, toda v sreču jo je obšel neizrečen stud in sram, da je, izognivši se duhovniku zavila okoli vogla na njive.

»Nà, tu otroke, Branko, varuj jih!« je dejal Matijec, videč, da se ljudje razhajajo.

In Branko sirota je prevzel v varstvo tri sirote.

3.

Župan Velkavrh je razmišljal sam v svoji sobi. Notranjščina sobe ni bila bogvekak bogata; gospodar ni bil izvoljen radi imovitosti, temveč radi svoje gospodarnosti in preudarnosti. Tisti dan je hodil po sobi gorindol in razmišljal.

»Lepa reč!«

Mrtva Jelnicarica je ležala v mrtvašnici, kamor so jo bili zapeljali; županja je dala svoje rjuhe, da so pregrnili oder, a v lice se mrliču ni upala pogledati. Odšla

je takoj od doma, češ, da mora k materi v sosednjo vas.

Otroke so spravili v županovo kuhinjo na ognjišče; Branko je pestoval malega in solze kakor lešniki so mu drseli po licu. Dorica se je plaho stiskala k bratu, Dolfek pa je hlastno mrvil kruh, ki mu ga je bil kupil Matijec.

»Kaj pa je malemu, da se tako dere?« je vprašala dekla Marta, ki je prišla iz hleva z golido.

»Lačen je!«

»Kar z menoj ga nesi!«

In vlekla je vse štiri v hlev.

»Tja v jasli ga položi in jaz mu bom dala mleka!«

Dete je vreščalo, da se je težka cikasta krava radovedno ozrla za njim. Ko je Marta pomolzla, je zajela iz golide svežega penečega se mleka. Položila si je dete na kolena, ki je pilo v hlastnih požirkih.

»Lepa reč!« se je oglasil gospodar na vratih. »Kajpak, kar ne debelo z mlekom. Kdo pa to plača? Ali naj bom župan res oskrbnik, varuh in reditelj občinskih sirot, kakopak!«

»Gospodar, ne bodite vendar! Lačno je!«

»Lepa reč! Živ krst ni vedel zanje v vasi, pa se obesi na občino. Ali je občina kdaj kaj imela od Jelnicarja? Občinski odbor bo to vprašal in dejal, da se nisem znal otresti teh novih stroškov.

»Saj mama je težko prišla sem; ona ni hotela!« je dejal Branko.

»Gotovo bi bilo bolje, da bi vas ne bilo. Toda to rečem, Marta, da otrok ne boš razvajala!«

»Ne bom, gospodar, toda božji dar so!«

»Hvala lepa za tak božji dar! Močnik jim skuhaj! Še danes bomo imeli sejo, kam ž njimi!«

In je požugal Dolfeku, ki je vlekel telička v kotu za uho, ter odšel.

Dekla Marta je skrivaj nalila še lonček mleka ter ga ponudila dekletcu.

»Bog mi odpusti, kakor si sv. Krišpinu, ki je za reveže kradel. Koliko si stara in kako ti je ime?«

»Pet let in Dorica sem.«

»Tudi jaz sem imela Dorico, pa je umrla. In če bi bila umrla jaz pred njo, bi bila prav takšna sirotica kakor ti, ubožica!«

»Naša mama je tudi umrla!« je dejal počasi Dolfek.

»Umrta. Zdaj pa je zares umrla!« je ponovil čez čas.

Dorica ga je hlastno prijela za roko.

»Pojdiva spet k nji!«

»Kar tu ostanita! Gospodar je ukazal skuhati močnik! Saj ste lačni!«

»Smo!«

Vlekla jih je nazaj v kuhinjo ter posadila za ognjišče.

»Sedite, otroci! Če pomislim, ako bi bila jaz umrla pred Dorico, bi bila tudi ona takšna ubožica!«

In solze so ji začele drseti po licu.

»Strašno, strašno! — Branko, malega kar položi na klop, naj spi!«

»Spi!« je potrdila Dorica. »Mama tudi spi!«

»Mamica je umrla!« je trdo popravil Dolfek.

»Nehajte, nehaite otroci!« se je grabila Marta za glavo. »Če tako blebetate, me boli srce. O, groze!«

»Lepa reč!« je prišel gospodar iz sobe, ki so mu otroci očitno prizadejali mnogo skrbi. »Saj je samo vas polno ognjišče.« Njegov glas ni bil osoren in Marta je čutila usmiljenje iz njega. »Ali se ti spominjaš, Marta, stare Jelničarice. Še dekle je baje šla v Trst in imela otroka.«

»Sina, očeta tehle!« je pokazala s kuhalnico nanje.

»Prav! Ali ni umrla pri sinu?«

»Rekli so!«

»Lepa reč tak sin! Ali veš ti, Branko, kako je oče umrl?«

»Padel je pod vlak!«

»Padel? Prav!« se je nasmehnil župan.

»Kakopak, padel!«

»Da, mama je rekla, da je padel!«

»Glej ga, kako odgovarjaš!«

»Če pa je padel!« je iznova dvignil glas.

»In je bil krvav in Dorica se ga je bala!« je pripovedoval Dolfek. »Jaz pa ne. Kri sem mu obrisal s čela!«

»In mama je jokala in smo vsi šli na grob!« je pristavila Dorica.

»Potem je mama obolela od žalosti!« je počasi in resno pristavil Branko.

»In vas pustila. Kaj naj zdaj z vami? Ali znaš kaj?«

»Znam!« je odvrnil Branko. »V drugo gimnazijo sem hodil!«

»Jaz pa v drugi razred,« je pristavil Dolfek.

»In jaz h gospodični!«

»Kakšni?«

»V vrtec!« je razlagal Branko, ki se mu je ogenj lesketal v vlažnih očeh.

»Ali znaš kaj pisati?«

»Znam!« je dejal Branko.

»Potem boš meni pisal v občinski pisarni. Napiši tu: Slavna oblast!«

Branko je vzel svinčnik in napisal.

»Glej ga, učenjaka. Kako pišeš!«

»Za gospoda naj ga da občina!« je dejala Marta.

»Na čigave stroške? Saj še svojih ne dado.«

In je nejevoljno odšel.

V tistem času pa je šla županja mimo pokopališča. Čudna sila jo je gnala v mrtvašnico. Na mrtvaškem odru je ležala Jelničarica, voščeno blede, polodprte ustne so bile z robcem privezane. Izpod priprtih vek je strmel steklen pogled. Županjo je streslo v dušo od neznane groze, ki jo je obšla. Kot pridušen daljen jok je prhotal veter skozi line bednega prostora.

4.

Občinska seja je bila burna. Nasprotna stranka je gospoda župana vprašala, kako je on, gospod župan, mogel dopustiti, da se nekdo, živ nič ne oglasi od rojstva v občini in da tak še živ ne poskrbi za domovinsko pravico tam, kjer živi, in da ohrani domovinstvo tam, kjer se mu je rodila mati pred pol stoletjem in še čez. Da pa mrtev pošlje mrtvo ženo in štiri še za pastirja negodne otroke v občino na rejo in oskrbo. »Izračunajte, gospod župan, koliko bo to občino veljalo. Še svojih otrok ne moremo rediti, pa naj tuje, Bog ve odkod!« je rohnol občinski odbornik Zima, bivši župan, ki je propadel pri zadnjih volitvah.

»Kaj bi občina, če bi vsi poslali svoje otroke občini na vrat?« se je opogumil debel možiček štacunar Žele ob njem.

Župan je od srda in gneva ves zaripel v obraz odgovarjal, da je pač krivda prejšnjega občinskega odbora, da se ni pobrigal in poizvedel, kje so še občani, ki utegnejo kdaj poslati občini otroke v rejo.

»Toda prosim Vas, ali ste videli očeta tega dečka?« je nazadnje vprašal.

»Predlagam, naj se deček odstrani, če govorimo o njem!« se je razburjal Zima.

»Občinski red govori samo o odbor-
nikih!« je odgovarjal župan. »In govorite,
kar mislite, fantu v obraz. Toda jaz še
enkrat vprašam, ali ste videli očeta tega
dečka pred dvema letoma? Ali ni imel
zlate ure? In ali ni bil trgovski potnik?
Ti Žele, in ti Zima, sta se mu odkrila pri
cerkvi!«

»In je kradel in šel pod vlak! Saj vsi
vemo!«

»Moj oče ni kradel!« je planil Branko
na noge, tresoč se po vsem telesu.

»No, da, rekli so! Gospoda župana
prosim, naj vodi sejo v redu. Ali ima
tale fante besedo v občinskem odboru?«

Branko je sedel blede in prepaden, po
licu so mu zdrknile debele solze. »Moj
oče ni kradel!« je odločno šepetal predse.

»Kdo je vedel od vas, da bodo otroci
tega moža padli na našo glavo? Nesreča
nikoli ne počiva!«

»Nesreča! Toda te nesreče bi bili lahko
občino obvarovali. Če stari odbor ni na-
pisal, zakaj pa nimate vi napisanega, kdo
od občanov je izven občine? Ali nimate
takega seznama? In temu se pravi občin-
sko gospodarstvo.

Občinsko gospodarstvo, da! Stranka
reda in dela, da! Gospodarska stranka!
Pa ste gnali pri volitvah, da mora biti
red! Pravi red in dobiček, če imaš kar
štiri otroke, ki niso za nobeno rabo; kradli
bodo, potepali se bodo, naše otroke bodo
pohujševali ti mestni oblizanci in žrli
bodo od naših žuljev. To je gospodarstvo!
je vedno bolj rastel oštir Kolenc.

»Predlagam konec debate!« se je oglasil
Žele.

»Saj še ni predloga! Otroke moraš ne-
kam spraviti. Branka obdržim jaz, da
bo pomagal v občinski pisarni.«

»Jaz bi se rad učil v mestu!« se je
ojunačil fant.

»Ali slišiš objestnost? Učil, da bo jedel
gosposki kruh!« se je zagnal Zima. »Da
bo zaničeval naše otroke, ki bodo garali?
In občina ne bo imela ničesar od njega!«

»Vrnili bi!«

»Vprašam gospoda župana, ali imam
jaz besedo ali takle fante?!«

»Besedo imam jaz sam! Dolfek gre pa
lahko za pastirja!«

»Da še enega postavim njemu!« je za-
godrnjal Kolenc.

»Seveda, najstarejšega kar župan. Od
tega bo največ koristi,« se je oglasil
bajtar Vrezec, ki je imel šest otrok.

»No, ti ga menda ne potrebuješ!« je
jezno odvrnil župan.

»Bravo, bravo!« je ploskala županova
stranka, ki je sedela kakor na trnju, dobro
vedoč, da bodo nasprotniki izrabili vse to
pri novih volitvah.

»Ti ga pa, ker ga sam pridelati ne
moreš!« je siknil Kolenc.

»Predlog je, da gre Dolfe za pastirja!
Kdo je proti? Samo šest!« je ugotovil
župan, kakor da se ne meni za Kolenčev
zbojčljaj.

»Naši glasovi vsi! Naj se to zapiše v
zapisnik, da bomo vedeli za pozneje. Mi
ugovarjamo, da si je vzel župan najboljši
kos!« je udaril po mizi Zima.

»Dolfeka vzamem jaz!« se je oglasil
stari Žonta. »Za ovce bo že dober!«

Zdaj imamo še dva!« je povzdignil župan
besedo. »Petletno dekletce in desetmeseč-
nega fantka.«

»Naj gresta po številkah!« je dejal
Žonta.

To ni po zakonu!« se je oglasil debeli
možiček Žele. »To je celo moj oče raz-
lagal.«

»Ne gre po zakonu, če tako kaže!« je
dejali Žonta.

»Dajmo na številke. V vsaki hiši po
tri dni!« je pritegnil Lužar.

»Samo dekletce!« je dejal župan in od-
ločno pogledal po svojih pristaših. »Kdo
je proti? Šest!«

»Tudi to naj se zapiše v zapisnik!« je
dejali Zima.

»Predlagam,« se je oglasil Bregar, »naj
se fantek izroči v rejo stari Neži! Za
trud in mleko plačajmo stoinpetdeset di-
narjev na mesec!«

»Kaj bo ž njimi!« je dejali Lužar.

»Pa izračuni, koliko to znese v sedmih
letih! Prej ne bo za pastirja. Ali je tak
otrok toliko vreden? Ko bo zrastel, pojde
kakor oče, in občina ne bo imela ničesar
od njega.«

»Kvečjemu, da bodo spet nekoč prišli
njegovi otroci na hrbet naših otrok otro-

kom!« je rohnal Zima. »Sicer jaz in moji glasujemo zoper vse vaše sklepe!«

In je glasoval proti vsakemu sklepu.

Župan je prišel od seje slabe volje in osorno prijel Dolfeka za uho, ker je metal trske po ognjišču.

Žena ga je pričakovala in dejala:

»Jutri bo pogreb!«

»No, in?«

»Kam bodo otroci?«

»Smo že sklenili!«

In sta oba umolknila.

Županja dolgo ni zatisnila očesa; nekje iz teme je strmelo vanjo polpriprto stekleno oko mrtve Jeltnikarice.

V kuhinji, kjer so jim postlali, je vreščal Lojzek na rokah deklet Marte, ki je ostala tisto noč pri otrocih.

»Kako strašno! Če bi bila jaz umrla pred Dorico!«

In je s čudno ljubeznijo ujčkala Lojzeka ter ga tiščala na srce.

Otroci so spali in proti polnoči je zakimala na klopi tudi Marta. (Dalje.)

STAREC MIHA.

MAGAJNA BOGOMIR.

Nedelja je bila. Zgodilo se je, da je naš dobri paron Franceschi obhajal prav ta dan svoj god.

»Za hudiča, fantje, tristo sodov vina imam tam v skladišču ob molu. Pojdite in navrtajte sod najboljšega, tisti refošk istrijanski in pijte magari vse popoldne in tja v polnoč na vaše in moje zdravje. Poberite vse vam poznane in mislite si, da je vino vaše,« nam je ukazal. Dober je bil paron Franceschi in poveljevati je znal!

V kantini smo se zbrali. S starcem Miho nas je bilo moških deset. Imeli smo s seboj prav toliko naših deklet, ki smo jih pobrali po gostilnah. Tudi Marjuči, šestnajstletna črnolaska, točajka v kantini, se nam je pridružila. Bilo je kot roža to deklet. Niti ene poteze ji še ni zarisalo življenje v obraz. Nikoli ni dovolila v kantini poljuba, kaj šele da bi hodila z nami. Ta dan jo je pregovoril v veliko naše začudenje sam starec Miha, ki pa sicer nikakor ni maral za ženske. Pravzaprav on še ni imel toliko let, kot mu je kazal obraz. Vse njegovo telo je

bilo, kot da je živel vsako leto dvakrat. Veliko je moral prestati v življenju.

Ko smo prišli v kantino, je stopil z Marjuči v kot. Na moje presenečenje jo je pogladil po laseh in rekel z glasom, ki sem ga težko razložil med splošnim hrupom.

»Ne boj se, hčerka! Danes bom jaz pri tebi!« Vrnil se je z njo v družbo.

»Poglejte, ali ni lepo dekle, pa se ne brani mene, starca. Marjuči, Marjučka moja, kar lepo se me primi pod pazduho in pojdi z nami!«

»Glejte jo,« je vzkliknila družba in se smejala, kajti pridružila se mu je takoj. Samo Pepo, najlepši fant med nami, je bil starcu nevoščljiv.

Hej, to je žarelo morje takrat, ko je korakal Miha po obrežju z njo. Tudi zavriskal je tako na glas, da so resni dalmatinski mornarji pritekli na ladiji in krov in se smejali. Italijani, delavci, so kričali:

»Ee, bella, bellissima, vrzi starca v morje in semkaj priteci.« Spogledala sta se in videl sem majhen nasmeh, ki mi je bil nerazložljiv.

Deset desk smo privlekli iz kotov skladišča, jih položili čez četveronožnike — miza je bila gotova. Privalili in navrtali smo refoškov sod, vino je bilo na mizi. Najstarejši ali tisti, ki je imel najlepše deklet, je ob takih prilikah poveljeval omizju. Starec Miha je imel danes oboje. Napili smo najprej njemu in Marjuči. Vstal je Pepo in dvignil kupico visoko v zrak:

»Naj te živi Bog, Miha! Na stara leta si jo dobil, najlepše deklet v tem mestu. Kako naj bi bil kdo izmed naše družbe vse življenje brez dekleta! Kako naj bi bil starec Miha, ta zlata duša, ki ga vsi ulični pobalini poznajo in tekajo za njim, da jim kupi datljev in mandolati, vse življenje brez njega? Pij, Miha! Smrt se ti bliža in neumen si sicer, a danes si premagal mene, ki imam dvaindvajset let. Ves mesec sem zapravljaj denar v oni kantini in stikal za tole veverico, ali ona je celo mojo napitnino prezirala. Ti pa jo dobiš z nekaj besedami. Bodi vesel, Miha, in pij!«

Kaj bi ga silili, naj pije! Saj je pil vedno in največ. Ko smo se včasih drugi

KMETJE.

TONE SELISKAR.

Kadar v posejanem semenu utihne življenje,
ko gre solnce z zemlje
in v dolino led,

odklenejo skrinje in grebejo v žitu,
da jim žulje hladi,
in ude blaži —;
odpahnejo hrame, točijo vino,
da se duša zmehta
in dolg poravna
v pozabnosti opija preprostih duš.

In vedno njih misli so v žitu, v vinu,
v dolgeh.
pozimi okovane v led —
In breskev žareča
v cvetju razodetja zemlje in src
čez širni svet
gre preko njih.

SIROTE.

NARTE VELIKONJA.

5.

In še tisti dan, ko so zagrebli mater, je
vzel Žonta Dolfeka, stara Neža do-
jenca in Branko je ostal pri županu.
Dorica je začela na številki prvi pri
Boštjanu.

Branko je šel z njo; v roki je tiščala
kos kruha, ki ga ji je bila stisnila županja
na pot. Otroka sta zavila okoli vogla.
Boštjanovi otroci so ju čakali vrh klanca
ter zagnali strašanski vrišč.

»Uši nese, uši nese!«

Branko je od žalosti in gneva stisnil
pesti ter stopil k Boštjanki:

»Dorico sem pripeljal, pa nima nič uši.
Marta jo je počesala!«

Res, Marta jo je bila počesala, privezala
opran predpasnik ter pokropila z blago-
slovljeno vodo. Ko je videla, da otroka
odhajata, so se ji bile usule solze, da se
je od sramu skrila na kaščo ter skozi
linico zrla za njima.

»Strašno, strašno!«

In mislila je na svojo umrlo hčerko in
srce se ji je krčilo od bolečine in usmi-
ljenja.

Boštjanka je baš pinjila mleko. Ozrla
se nejevoljno, zagodrnjala in pogrnila čez
pinjo svoj predpasnik.

»Ali zna zibati?«

»Če ji pokažete!«

»Prav!«

Boštjanka je dekletcu pokazala zibelko
v kotu; v nji je spalo rdečelično dete in
roj muh mu je sedel na obrazu.

»Muhe mu podi in ziblji ga, da se ne
zbudi!«

Dorica je preplašeno uprla pogled v
brata.

»Ali misliš, da boš zastonj jedla pri
hiši? Pri nas je več dela nego jela. Pri-
sedi k zibelki in varuj otroka!«

V široko razprtih očeh dekletca se je
zrcalil nepopisen strah. Vrglo se je bratu
okoli vratu ter glasno zaplakalo. Otrok v
zibeli je začel vreščati.

»Ali ti je bilo treba? Kdo ga bo zdaj
zazibal? Kako je to razvajeno!« se je je-
zila Boštjanka. »Zdaj že vidim, za otroka
ne boš. Tja v kot sedi!«

Deklica se ni dala potolažiti. Boštjan-
kin grdi pogled jo je tako preplašil, da
se je z vso silo tiščala brateca ter vsa iz
sebe jecljala:

»Branko, Branko!«

»Tu ostani, zvečer pridem pote!«

In si je odtrgal sestrico z vratu ter
naglo odbežal, da se ji je skrilo med
grmovjem.

Branko je prišel v mraku ter jo našel,
ko je napol odrevenela čepela ob stari
lipi in ihtela. Ne da bi kaj pomislil, jo
je pograbil ter jo nesel na skedenj, kjer
si je sam na kupu slame pripravil ležišče.

Dorica se je stisnila k bratu kakor
droben ptiček. Branko pa je dolgo strmел
pod streho in razmišljal. Nenadoma se
mu je zdelo, da se iz teme izvija bled
obraz, ki se mu bliža. Vedno bliže in bliže,
in ko je bilo lice za seženj pred njim, ga
je spoznal in planil v bridkosti na kolena:

»Mamica!«

Segel je predse v temo. Slika je iz-
ginila; skozi okno v strehi je metal mesec
sij na slamo sredi skednja.

Branko je obklečal, dvignil roke ter
začel moliti.

Drugo jutro je nesel sestro nazaj k
Boštjanki, ki ga je obsula s kopo psovk
in priimkov. Nazadnje ji je le dopovedal,
da je deklico strah.

»Ali boš jemal punco vsak večer?«

»Vsak večer!«

Boštjanki je bilo to očividno všeč.

Tako je nosil sestrico sleherni večer spat na skedenj. Zjutraj jo je nesel na številko, ki je bila na vrsti. Ljudem je bilo to prav in v redu. Županja je povedala Marti in Branku, kaj o tem ziniti možu. Župan je Branka imel rad. Deček mu je vse napravil, kar mu je velel. V pisarni je bil red in vsak dopis takoj rešen. Če je Branko čez dan kaj utegnil, je skočil na vas k Neži ali pogledal za Dorico. S strahom in žalostjo je opazal, da Lojzek upada. Marta mu je razodela, da je županja skrivaj poslala otroku mleka, ki pa ga je Neža popila.

Branko je povedal županu, da Lojzek slabi.

»Ker nima matere!« je dejal župan.

»Toda Neža zapije ves denar!«

»Kaj naj zapije! Tiste bore kovače! Če vse zapije, nima nič!«

Lojzek pa je bledel in lovil z ročicami, kakor bi mu primanjkovalo zraku. Če mu je Branko prinesel kos kruha, ki mu ga je poslala županja, ga je otrok hlastno in krčevito nesel k ustom.

»Lačen je!«

»Kaj bo lačen! Koliko pa tudi sne takle vampek! Zmerom bi drobilo. Gliste ima in zato bi zmerom kaj tlačil v usta. In zrak ga prevzema. Na takole mestno seme vpliva zrak na deželi na posebne sorte. In ko je tako slabe krvi. Skozi dlani se mu vidi!« je razlagala Neža zmerom napol pijana.

Branko je nekaterikrat sam dal otroku skrivaj mleka, ki mu ga je dala županja. Otročiček je uprl vanj svoje velike modre oči ter kakor bi trenil, popil veliko skodelico, da ni mogel prav do sape.

Nekoč ga je našla Neža.

»Tako mi razvajaš otroka! Zato nima teka! Pri takemle je red prvo. Pa se čudim: ne mara močnika, ne mara mleka ne kave. Seveda, če ga ti napehaš. Kadar kaj prineseš, daj meni! In odkod imaš mleko, ali kradeš?«

In Branko je skrivaj hranil zjutraj polovico kave, opoldne košček mesa in zvečer češpljeve emoke, da je kavo nesel Lojzeku, mesa Dolfeku in emoke prihranil Dorici.

Dolfeku se je najboljše godilo. Zjutraj je odgnal ob petih osem ovac v reber ves razcapan in bos ter jih zvečer prignal še

bolj razcapan z odrtimi nogami. Za kosilo so mu dajali kos koruznega neopresnika, toda Dolfek si je drugi kos priigral na skrljah, napil se studenčnice ter pritiral zvečer vse ovce domov.

Sešla sta se z Brankom na klancu:

»Na, Dolfek!«

»Malo je!« je dejal Dolfek, ko je odvil papir.

»Čez polovico!«

»Mama je dala več!« je modroval Dolfek.

»Več!«

In tu sta molčala.

Šele čez nekaj hipov, ko je Dolfek že snedel meso, je Branko potegnil bratea za rokav.

»Nikomur ne povej, jaz sem jo videl!«

»Koga? Mamo?«

»Da! Nikomur ne povej!«

»Saj nisem baba!«

In Dolfek je strmel v temo ter si brisal usta z rokavom. Skrivnostni šepet je šel skozi drevje, kakor da plava duh rajne matere nad njima.

6.

Neža se je prigugala k županu z otrokom na rokah. Iz ust ji je smrdelo žganje in beseda se ji je zaletovala.

»Župan! Kje je župan?«

»Kaj je Neža? se je oglasil župan na pragu.

»Župana iščem!« se je babnica razgrela ter hotela mimo njega. »Župana, da naredi red!«

»Ali se ti meša?«

»Seveda se mi, ko nihče več ne ve, kdo je župan. Vi že niste. Če bi bili vi pravi župan, bi tega ne bilo. Vprašam, ali je to v redu? Pride takle vaš smrkavec in pravi, da bom otroka umorila. Da ga ne operem, da mu ne dam jesti! In prinese mleka od Vaših krav, pa naravnost vampku. Da mu ne dam jesti, križana nedelja! Kdaj sem že koga umorila? Seveda je otrok bolan, če ga naliže z mlekom do ušes! In kako bo otrok zdrav, če je bila mati gola jetika! Kaj pa je, če umre takle otrok? V nebesa gre in en falot je manj na svetu! Da, pravi, da otrok pri meni strada, da pijem za denar! Kdaj sem pila? In da ga ne bo pustil pri meni. Župan, meni, ki imam samo škodo in sem ga sprejela iz

usmiljenja. Tu imate nazaj denar! Počakajte, župan, da vse povem, le počakajte! In otroka nazaj! Jaz ga ne bom redila za te groše. Če imate takegale tajnika, otročaja, ki vtika nos v vsak lonec, imejte pa še tega otroka, jaz ga ne maram!»

In je položila otroka na ognjišče ter odšla iz hiše.

Župan je jezo gledal na malega kričaća, ki se je drl na ognjišču ter v prvem hipu pozabil stopiti za Nežo. Otrok je bil upadel in bled, ročice je imel prosojne kakor iz voska. Ležal je v stari zamazani cunji, iz katere se je širil smrad.

»Lepa reč!» je dejal. »Baba pijana, saj se vidi nega! Toda boš še prišla k hiši!« Poklical je Marto.

»Vzemi otroka, daj mu mleka in ga zavij v snažne cunje. Branko je imel čisto prav!«

»In kakšne izpuščaje ima revček. Ves je v ranah in gnojnih mehurjih. Nikoli ga ni skopala!« je godrnjala Marta in solze so ji polzele po licu.

»Denar pa je vzela!« je rohněl župan ter stopal po kuhinji.

Marta je nalila v škaf mlačne vode, poiskala svoje staro krilo in raztrgano platneno srajco, odvila otroka iz umazanih cunj ter ga posadila v vodo. Lojzek je prvi hip zavekal, potem pa s čudovitim ugodjem in veselim krikom tleskal z ročicami po vodi.

»O, ti revček mali! Kako mu dobro de!«

Zavila ga je v svežo platneno cunjo ter nalila mleka v skodelico. Otrok je hlastno požiral, in ko je popil, je z obema rokama še tiščal skodelico k sebi.

»Ne smeš, ubožec, preveč!« ga je tolažila Marta. »Tule v kotu na klopi ti posteljem na cunjah in boš spančkal.«

In mu je na klop pogrnila staro zimsko ruto, pokrila ga ter mu s starim raskavim glasom začela peti uspavanko.

Lojzek je še nekaj godrnjal, nato pa vtaknil prste v usta ter zaspal.

»Lepa reč!« je godrnjal župan ter hodil nekaj časa po kuhinji gori in doli, nato odšel v občinsko pisarno.

Marta je sama že skoraj zakimala pri otroku, ki se mu je povračala rdečica v lice, ko je priropotal voz.

Županja in Branko sta se pripeljala iz mesta —

»Kar lepo pospravi!« je dejala županja ter stopila pred njim v kuhinjo.

Na Martinem obrazu je bila vesela skrivnost. Namignila je z roko ter pokazala molče na klop.

Županja je osupnila, deček pa je planivši h kupu cunj zavpil od radosti in začudenja:

»Lojzek!«

Otrok se je stresel in zavekal.

»Zakaj je otrok pri nas?« je vprašala županja.

»Neža ga je vrnila!«

»In nam! Čemu pa?«

»Ker ga ne mara!«

»Hvala Bogu!« je dejal Branko ter vzel otroka na roke. »Revček! Umrl bi bil pri tisti pijanki. Na, ubožec, na žemljico!«

In je izvlekel iz žepa košček žemljice, ki si jo je prihranil zanj. Lojzek je z obema ročicama pograbil za košček ter ga začel krčevito mrviti.

»Ali boš ostal pri nas?« je vpraševal Branko brateca ter ga ujškal na kolenih. Dete se mu je bolno nasmihalo —

Marta je na skrivaj pogledovala gospodinjo.

Županja je hlastno vprašala:

»Kje je mož?«

»V pisarni!«

Kakor bi trenil, je županja spustila na klop košaro ter planila v sobo. Mož je stal pri oknu in bobnal po šipi.

»Ali Neža ne mara otroka?«

»Ne mara!«

»In bo ostal pri nas?«

»Kaj ti pride na misel?« se je začudil mož ter jo pogledal od nog do glave.

»Dobro delo bi storili?«

»Dobro delo, dobro delo! Če bi bil otrok zdrav! Ali ga boš ti poslušala vse noči? Jaz že ne. Ali ni dovolj Branko? Zakaj bi pa občina ne skrbela zanj? Ali veš, da se zaradi teh otrok kuja v občinskem odboru že tudi Grabnar, ki je še najbolj držal. Zadnjič je že godrnjal zaradi Dorice.«

»Potem še laže pustiš. Bodo vsaj enega imeli manj!«

»In kam naj s svojimi, če jih Bog kaj da?«

Župan se je okrenil ter ni videl žene, kako je zbledela pri teh besedah. Kakor oster sunek je čutila pod srcem ter ni našla besede.

»Do jutrišnje seje naj ostane. Toda potem ne več. Kdo bo gledal to bolno siroto v hiši! Ali naj res ostane vse pri hiši? Dorica je že itak vsak večer na skednju. Ali misliš, da ne vem. Potuho dajeta otrokom ti in dekla. In če vsi zbole! Samo ljudje te bodo vlekli po zobeh.«

»Marta je čisto nora na otroke!« je počasi dejala županja.

»In radi tega naj najamem potem še eno deklo. Še dojljo morda? Kdo se bo za tuje otroke pehal!« Ogorčeno je udaril z nogo ob tla ter odšel iz sobe.

Županja pa se je za trenutek morala prijeti za mizo. Zakrila si je obraz ter začela ihteti.

»Kdo se bo za tuje otroke pehal!«

»S strašno skrivnostjo v srcu je strmela skozi okno ter pomislila na blede obraz rajne Jelnicarice, ki je zrl vanjo s polzaprtimi steklenimi očmi.

»Kako, kako naj mu povem? je vzdihovala in v srce jo je rezal glas malega sirotka, ki je vreščal v kuhinji. »O usmiljeni Bog, kako naj mu to povem?«

Tisto noč so na skednju spali trije. Branko je vsak hip poslušal, ali Lojzek še živi, tako rahlo je otročiček dihal. Dorica je bila tiste dni na hišni številki enajst; imeli so kosce v gozdu. Videla je, da so zanje kuhali gnjat in štruklje, njej so pa dali zjutraj kislega mleka in starih žgancev, zato je morala odganjati kokoši, da niso razgrebale po zelniku; opoldne so ji dali ričeta, zvečer pa isto kakor zjutraj. Marta ji je bila prihranila v lončku kave in županja ji je prinesla žemljico. Marta jo je skrivaj, da ni videl gospodar, vlekla v hlev ter ji pri brleči svetiljki pregledala glavo, ali ni našla mrčesa.

Dorica in Lojzek sta zaspala, Branko pa je dolgo slonel na lini ter strmел v noč. Vonj sena in zvezdnata noč sta ga opajala, da je s silno bolestjo mislil na svojo mater in očeta in stanovanje v mestu, na sošolce, ki so že na počitnicah in se bodo vrnili. Preko širnih njiv je plavala zategnjena fantovska pesem in čriček je cvrlel v travi. Deček je zamišljen šel za svojimi spomini in pri srcu mu je bilo, da bi na glas kričal od bolesti, osamelosti in silne ljubezni do bratcev in sestrice.

Dorica je na glas nekaj sanjala ter zbudila bratca. Otrok je začel vekati, deklica

se je prestrašeno dvignila ter začela sama vpiti in klicati Branka. Deček jo je pomiril, posadil si bratca na kolena ter ga ujčkal, da ga utolaži. Sestrica se je privila k Branku.

»Tema, strah!« je dejala. Čutil je, kako ima lice mokro od solz.

Obsedel je, zibal dete na kolenih in pri srcu mu je bilo tesno do smrti.

»Mama, mama!«

Dolgo je strmел v temo in si želel, da bi se mu iz noči spet prikazal materin obraz.

Tudi županja tisto noč dolgo ni zaspala.

»Za tuje otroke!« ji je kljuvalo v sencih kakor s kladivcem in mislila je na blede obraz žene, ki ji umirajoči ni dala strehe, in mislila na svojo težko skrivnost, ki je ne more razodeti možu. (Dalje.)

KAJN.

FRANCE BEVK.

Drama v treh dejanjih.

Tretje dejanje.

Prostorna kmečka izba. Na desni se dviga vzvišen prostor za ognjišče, nad ognjiščem je zožena streha, ki prehaja v dimnik. Nad tlečim ognjem visi kotel na verigi. V sobi je miza in dvoje stolov. Ob stenah so klopi. V zadnji strani je dvoje oken, ki so majhna, zamrežena; šipe so razbite. V levem kotu je vhod v vežo. Ko se dvigne zastor, je temno; jedva, da se razločijo sence v izbi. Zunaj je veter, ki žvižga skozi razbita okna.

Jakob (je nekoliko potr, sedi pri mizi in podpira glavo v težkem razmišljanju. Nasproti sedi sosed Peter; pred njim je kozarec z žganjem. Ob ognju ždi babica in grebe s palčico po pepelu. Gleda s strmečim, brezizraznim pogledom, tuptam se zdrzne, a se zopet pomiri).

Mati (sitno, s trudnim glasom): Ivanka! Ivanka!

Ivanka (pride iz veže in postoji na vratih): Kaj želite, mati?

Mati: Tema je. Luč prinesi.

Ivanka: Takoj, mati!

Jakob: Nocojšnjega večera se bojim.

Peter: Saj so orožniki na vasi.

Jakob: Kaj bi oni! Hudourniki! Kadar se prikažejo, je znamenje, da bo nevihta.

Ivanka (pride z lučjo, ki plapolala v sapi; postavi jo na vogal mize).

Mati: Zamaši okna, Ivanka!

Ivanka (maši odprtine s papirjem).

Peter: Da se je moralo to zgoditi!

Jakob: V eni minuti se je zgodilo. Zraven sem bil in če bi bil vedel naprej, ne bi mogel ubraniti.

Peter: Za tako malenkost.

Daj mi srečno zadnjo uro! —
 šklepečejo oči v groznici,
 miže gledajoč
 svoj lasten pogreb:
 Pred rakvijo vodoravno
 bilje pojo
 zategnjeno —
 nosači stopajo
 trdo, upognjeno —
 Veter sveče ugaša,
 da vosek kaplja
 po haljah
 duhovnikov
 in zvonjenje zvonov zanaša,
 zvonov — — — zvonov,
 kot da iz dalje pojo ...
 iz neba ...

V sobi se je iztekla ura,
 stara švarevaldlerca —
 utrgala se je vzmet.
 In kot da so padle vkup stene in strop,
 in kot da ni v kotu več svetih podob —
 pač, — sveta Smrt ...

SIROTE.

NARTE VELIKONJA.

7.

Drugo jutro je Branko odločil, da ostane Dorica pri bratcu, ki ga je posadil na staro vrečo v travo za hišo. Sam je moral raznesti vabila za izredno sejo, ki jo je sklical župan radi občinskih sirot, potem je moral še h kovaču po kolo in h kopačem s predjužnikom. Zajtrk sta delila z Dorico, Marta je odrezala kos kruha in gospodinja ga je namazala z maslom.

Kakor da nekaj sanja, se je županja zagledala med delom čez vrtno leso na njive in vzdihovala, ko je videla, da je sama.

Tudi Marta je nekaj časa okopavala na vrtu. Ustavila se je pod hruško ter utrgala dve najdebelejši:

»Kradem, za sirote kradem kakor sveti Krišpin,« je vzdihovala, dobro vedoč, da gospodar zelo pazi na sadje. »Bog mi bodi milostljiv!«

In je razrezala hruško na koščke ter dala Dorici:

»Tako, kadar bo vpil, mu daj košček!«

In deklica je uprla vanjo svoje modre oči ter razumno prikimala.

»Ta je pa zate!« je dejala ter ji dala drugo. »Jaz ne morem zato,« je imela solze v očeh, ko je odkrevsala v kuhinjo. »Meni se ti revčki smilijo!«

Okoli poldneva se je vrnil Branko. Naglo je nanesel Marti drv, pogledal v občinsko pisarno, ali je kaj nujne pošte in nato skočil za hišo k otrokoma. Oba sta spala. Lojzek je imel še dva koščka hruške, na katerih so se zbirale mravlje. Na solneč mu je blede lice pobarvala lahka rdečica in na čelu so mu stale potne kaplje. Črn roj muh se mu je pasel okoli ust, okoli katerih se je bil namazal s hruško. Dorica je bila zakimala sede in v roki je še krčevito tiščala vejico, s katero je odganjala muhe.

Branko je odpodil črni roj, otresel mravlje s hruške, zavil krhlje v papir ter se podviral v kuhinjo, kjer je bila Marta nalila mleka v pinjo. Toliko da je začel mesti, je prišumela Boltarica skozi vrata.

»Ali je župan doma?«

»Ga ni!« je dejala Marta.

»In županja?«

»Na vrtu!«

»Tako!«

In je odvihrala nazaj. Pri vrtni lesi se je zadela ob župana.

»Čisto prav, da Vas dobim!« je planila v besedo, ne da bi pozdravila. »Toliko sem prišla povedat, da tistega beraštva ne maram več v hišo. Če ne pride, kadar je vrsta, pa imejte vse sami!«

»Boltarica, jaz ne razumem!« je dejal župan osorno. »Čemu taka vihra?«

»To sem hotela povedati in sem povedala, da boste vedeli. Po komandirajte po svoje!«

»Za vraga, čemu te besede?«

»Danes sem prala!« je naglo drdrala Boltarica in zlovešča poteza ji je igrala okoli usten. »In ko sem ob enajstih razobesila perilo, sem zapazila, da ni Dorice, no, tiste občinske nadlege. Rekla sem, da bi pobirala perilo, ki ga veter vrže na tla. Za to bi bila dobra, pa je ni bilo od nikoder. Tilka je rekla, da je že zjutraj ni bilo. Šla sem, da poizvem, saj sem se bala za otroka, kod hodi, ko odgovarjam zanj. In jo vidim, da leži za vašo hišo in varuje otroka. Tako,« sem dejala, »kadar bo dekletce samo za napotje, mokro in

v dežju, da se je bomo morali vsi izogibati, da česa ne natrese, takrat jo bo župan poslal, ob lepih dnevih, ko lahko otroka tudi kaj porabiš, da ne žre zastonj, si ga pa obdrži sam!« Lep župan to, le pogledajte se. In bom še povedala Zimi! Z Bogom! Otroka pa tudi kar obdržite pri sebi, ko bo zima in dež! Z Bogom!»

In se je obrnila ter odšla nekaj mrmrajoč predse.

Županja je stopila z vrta nekaj korakov za njo.

»Boltarica, ali ne misliš na svoje otroke?»

»Ti lahko pridigaš, ker jih nimaš!« se je otresla zaničljivo. »Jalovka, kakor si!»

»Boltarica!« je planila županja iz sebe, strašna bol je bila v njenem klicu, kakor da se ji je nekaj utrgalo v duši. »Ali ne bo odpustila?« se je vprašala in kakor blisk ji je šlo skozi možgane, da je njen mož, preden je prosil njo za roko, govoril dober čas z Boltarico, takrat Kolenčevo Rezo, in da se je razdrlo skoraj pred oklici. »Zato tako poudarjaš, koliko imaš otrok!« je pomislila. Noge so se ji šibile od bolečine, ki je plala v njenem srcu. »Kaj sem ti storila? Ali razumeš, kaj praviš? Ali razumeš, ti, ko je devetkrat potrkala smrt ob tvojem vzglavju, ko si rodila. Ali razumeš? Zakaj si tako krivična, če so nebesa tako usmiljena s teboj?! O, zakaj si tako neusmiljena?»

»Pridigaj svoji dekli!« se je otresla Boltarica ter odšla.

Župana pa so bila Boltaričina očitanja razgrela. V njenih besedah je bilo prikrito smrtno sovraštvo in tudi maščevalnost. Velkavrh je dobro umel, česa mu ne more pozabiti. Njeno častihlepje in samoljubje je bilo užaljeno, zato je iskala, da se je znašala. Toda v tem hipu je vsa njegova jeza in ogorčenost iskala odduška. To ga je razjezilo do besnosti. Kakor ris je stopil okoli vogla, ne meneč se za pogovor žensk. Če bi ga bil gad pičil, bi ne bil mogel z večjo jezo zagrabit spečega dekletca za roko, ko je zazrl ob nji kos hruške.

Dorica je zakričala v spanju, v strahu in grozi udarila predse ter ga z vso silo zadela po nosu.

Župan je zrohnul.

»Tako in še moje hruške kradeš, seme tatinsko!«

Njegova težka roka je padla po glavi dekletcu, da je jeknilo, izkušalo v prvem hipu zajokati, potem pa je z izrazom strašne groze v očeh od bolečine samo lovilo sapo:

»Ojej, ojej!«

Kri se ji je ulila iz nosa in ko je županja priletela na klic ter iztrgala otroka iz moževih rok, je dekletcu omahnila glavica na prsi.

»Da boš vedela, da ne smeš krasti!« je v prvi jezi in zadregi bruhnil iz sebe.

»Saj svojih otrok ne boš tepel!« je kriknila žena. In kakor da je v tistem hipu udarila na dan vsa njena boleost, se je kakor pijana opotekala z otrokom, ki ji je ležal nezavesten v rokah. »Ali ne veš, da midva ne bova imela otrok?«

Osupel je strmел ženi v lice, na katerem se je črtala tako strašna bolečina, da ga je prevzela groza. Niti doumeti ni mogel njenih besed.

»Umij otroka in nikar ne javkaj tako neumno!« ji je zaklical in trdo odšel, da bi prikril presenečenje in zadrego radi njenih besed.

Županja pa je kakor v strašnih sanjah strmela v blede lice deklice, čez katero se je vil krvav curek.

»Kakor njena mati!« ji je šinilo skozi možgane. »Iste poteze in isti pogled izpod vek.« Stresla jo je groza. Nesla je deklico k vodnjaku, kjer jo je polila z mrzlo vodo, da jo je spravila k sebi.

Branko je medtem dvignil jokajočega brateca iz trave in mravelj v naročje in solze so se mu ulile po licih od bolečine, ki je pretresala njegovo srce.

Ko je Marta zaznala, zakaj gre, je pokleknila k deklici, ki je blede in preplašena komaj sopla na ognjišču.

»In se pokoriš za moj greh, revica! In prav tako bi topli tudi mojo Dorico za košček hruške. Ná, ubožica, to svetinjico, njeno svetinjico, ti si kakor moja hči, kakor moj otrok!«

Obesila ji je svetinjico na srebrni verižici okoli vratu ter jo pritiskala na svoje srce.

»Ti si kakor moj otrok!«

8.

Župana ni bilo h kosilu. Na videz je odšel gledat, kako delajo kopači. Toda ne-

prijetno mu je bilo, da bi morda naletel v hiši na Dorico. Sram ga je bilo v dušo.

Vrnil se je šele nekaj minut pred sejo ter šel naravnost v občinsko pisarno.

Branko je sedel nad spisi, naglo pisal ter mu povedal, da ga je iskal Grabnar.

»Ali si bil včeraj pri zdravniku?« je vprašal fanta ter mu pozorno pogledal v oči.

»Jaz ne, gospodinja!« je dejal Branko.

»Tako!« je rekel župan ter ves zamišljen sedel za mizo. »Zdaj razumem vse. Ona je hotela biti na jasnem! In je vsak up zaman!« si je dejal samemu sebi in čutil težko bridkost in osamelost v srcu.

Pred sejo ga je poklical v stran Grabnar.

»Ti otroci naši stranki zelo škodijo. Zima pripoveduje po vasi, da se jih nismo znali otresti. On da je znal take stvari tako zavoziti, da ni prišlo nikdar več v pravi tir. H glavarju da bi bil moral iti in mu povedati. Ali si šel?«

»Nisem!«

»No, vidiš. Nam bo ta stvar grizla ob stranko. Proti tebi gre in proti nam vsem, ki smo s teboj.«

»Ali niso ljudje?«

»Seveda, toda to bi bilo treba že prej misliti, kako bi se bili dali spisi vsaj kje založiti. Meni je za stranko!«

»Spisi založiti?«

»Zima se hvali, da je njemu na ljubo nekoč glavar spise založil, in stroške v bolnišnici je plačala dežela. Ti pa tega ne znaš!«

»Kaj pa poštenje, moje poštenje?«

»Ne gre za poštenje, gre za zvitost. Ali ne plača laže dežela, kaj?«

Župan je otresel z glavo:

»Jaz sem za čiste posle!«

In je otvoril občinsko sejo, ne da bi poslušal Grabnarja. Na dnevnem redu je bilo vprašanje, kdo naj bo sirotam varuh, ki ga je zahtevalo sodišče.

»Naj bo Matijec; zmerom je v mestu in opravi te posle mimogrede z gosposko,« je dejal Grabnar.

»In on jih je pripeljal!« je pristavil Žele.

»Pa naj bo Matijec!«

In sklenili so proti šestorici, da predlože Matijca za varuha.

Drugo vprašanje dnevnega reda je bilo težje.

Kam z Lojzkom, ker ga Neža več ne mara.

Vnelo se je ostro prerekanje. Zima je bil nabral tudi kopo ljudi: »občinstvo, davkoplačevalce,« je dejal. Ti so poslušali ter živahno pritrjevali njegovim besedam. Tudi je govoril bolj obrnjen proti občinstvu kakor odbornikom.

»Seja je javna in občinarji davkoplačevalci imajo pravico vsaj slišati, kako župan gospodari z njihovim imetjem!« je dejal, videč, da nasprotna stranka grdo gleda poslušalce, ker ni bila nanje pripravljena.

Župan je v kratkih, rezkih besedah povedal, da je Neža vrnila otroka in je dal besedo Zimi.

Zima je govoril, da je zahteva, naj uboga občinska revica, kakor je Neža, redi otroka za stoinpetdeset dinarjev do božjega prestola vpijoč greh. »In pravite, da daste kaj na krščansko ljubezen? In koliko je revica še sama priložila od svojih bornih grošev, ki jih je zaslužila z iglo! Sicer bi bil otrok umrl. In kaj ima za zahvalo? Obrekovanje in grde besede. Takle smrkavec jo hodi nadzirat, kakor je tale mlečnozobi tajnik!« je rohnol in mahal z rokami.

»Jaz nisem smrkavec!« je planil pokonci Branko, ki je pisal zapisnik. »Nikoli Vas nisem ničesar prosil in Vas tudi ne bom!«

»Župan, kdo ima besedo?! Zdaj nas pri sejah zmerja takle pobe. Izjavljam, da se ne udeležim nobene seje več, ako župan ne pokliče te predrznosti k redu!«

»Saj že molči!« je dejal župan.

»Zmerom naj molči! On je kriv, da je Neža vrnila otroka. Kar sam naj ga redi! Kam naj občina z njim? Kdo ga le vzame za stoinpetdeset dinarjev?« se je nedomoma vmešal Grabnar, Grabnar, podžupan in odločilni somišljenik.

Župan se je zdrznil. Njegov pogled se je srečal z Grabnarjevim ter mimogrede ujel zaničljiv nasmeh Zime, ki je zašepetal svojim ljudem: »Se že koljejo med seboj! Se že grizejo. Le naj se!«

»Prekinjam sejo za par minut!« je dejal župan.

»Čemu bi prekinjal!« je dejal Grabnar.

»Saj smo se že zmenili. Otroka damo na hišne številke! Z dekletcem vred. Naj roma z deklico!«

Župan je potrkal po mizi.
»Seja je za nekaj minut prekinjena!«
Dolgi Krivec je pristopil k županu, ki je ves rdeč stal v kotu.

»Saj smo se že dogovorili. Vsi smo za Grabnarjev predlog!«

»Brez mene!« je bruhal župan. »Za mojim hrbtom!«

»Iskali smo te in te ni bilo!«

Župan se je spomnil dogodka z Dorico ter s čudno sovražnostjo pomislil na sirote. In je otvoril sejo.

Grabnar je ponovil svoj predlog.

»To ni po zakonu!« je vpil Žele. »Ali je po zakonu dovoljeno? Jaz in mi bomo proti!«

»Kaj po zakonu, praktično je! Samo da živi! Ali naj občina spet plačuje te ogromne denarje?« je vpičil Grabnar Zimo. »Ali veste, koliko bi zneslo, preden bi bil dober za pastirja?«

»Zato pa je treba znati, da se otreseš takih bremen. Koliko občinskih revežev smo imeli tekom zadnjih deset let, ko sem bil jaz župan? Enega! Dva meseca je hodil od hiše do hiše, pa je utonil!«

»Ker se je napil žganja pri tebi!« je bruhal Grabnar, ki ga je bil razjezil smeh poslušalcev v ozadju.

»Žganje sem mu dal iz svojega in ničesar na občinske stroške!« je kričal Zima. »Ali je imela občina kaj škode? Pokopala ga je pa je bilo vse končano!«

V sobi je bil velik hrup in krohot.

Župan je klical k redu.

»Predlog je, da damo otroka na številke!«

»In ta županov tajnik naj mi ne hodi blizu hiše, vse pse spustim nanj. Da bi vohal, kaj dajem beraču! Ta bi bila lepa! In morda celo poskušal, ali je slano!«

»Predlog je, da damo otroka na številko z Dorico vred!« je dejal župan. »Dal bom na glasovanje!«

»Besede, jaz hočem še besede!« je vpil Zima. »Jaz imam še besedo! Možje, jaz Vam moram povedati, ko govorimo že o Dorici, kdo je župan v naši vasi!«

»To ne spada k stvari!« se je razhudila županova stranka; možje so se jezno dvigali s sedežev.

»Spada, spada!« so vpili poslušalci.

»Če ne bo miru, spodim vse občinstvo!« je dejal župan.

»Ker se bojite javnosti!« je kričal Zima. »Saj bo treba prej vprašati koga drugega. Treba ugotoviti, kdo je župan. Mislite, da tisti, ki ste ga izvolili! Ne, oni odritek tamle, ki mu piše. Pravite: Dorica bo šla z otrokom! Vprašajte onega, če bo pustil!« je pokazal na Branka.

Branko si je grizel nohte od bolečine in sramu.

»Da, če bo pustil. On ukazuje. Možje, ali niste sklenili, da mora Dorica po številkah tri dni? Kajne, da ste? Poišči v zapisniku, če si sploh kaj zapisal!«

»Saj vemo, saj vemo!« so kimali njegovi. »In tudi župan je tako ukazal. Zdaj pa vprašajte Boltarico! Boltarico! Tamle zadaj je!« je pokazal z roko med občinstvo. »Pripravila je davi zajtrk, belo kavo, bel kruh in gotovo tudi kaj masla zraven, kdor jo pozna. In ima delo, pa le čaka dobra žena, Dorice od nikoder. Pomislite, in ona je odgovorna za otroka, če je na njeni številki. Dorice ni ob devetih, ni ob desetih, ni ob enajstih, pa še cigani se klatijo v okolici. Gre sama in pozveduje, kaj je z njo. In izve. Kaj mislite, kaj izve?« se je nagnil bolj k poslušalcem kot k odbornikom. »Izve, da je župan naročil otroku, naj ostane pri njem! Seveda. Ali morda županja?«

Pomolčal je ter dvignil prst.

»Župan, da! Tamle oni fantek je tako odločil!«

V sobi je nastal smeh in krohot, celó županovi pristaši so se muzali. Grabnar je divje gledal županu v obraz, ki je bil ves rdeč od jeze.

»Da, odločil!«

Branko je užaljen in potrtno slonel nad papirjem ter si ni upal dvigniti oči.

»In radi tega je imela toliko skrbi. In je šla k županu in mu povedala. In mislite, da je kaj opravila? Županja jo je naravnost napadla in ji očitala otroke, županja, ki ne ve, kaj so otroci, ženi, ki jih je rodila devet!« je vpil Kolenc, »moji hčeri, ki jih je rodila devet!«

»To je nesramnost!« je zavpil Grabnar ter planil proti Kolencu. »To je brezobzirna nesramnost od tebe!«

Občinstvo je ploskalo.

»Župan, vrzi te ljudi ven!« je vpil Grabnar ter stegal svoje dolge roke proti njemu.

A. SPADINI: SLIKARJEVA ŽENA.

Župana je spreletavala rdečica in kakor da ga je udaril po glavi, je obstrmel, ko omenil Zima županjo.

»To je vse!« je stisnil z vso silo, da pokaže, kako ga ni nič prijelo.

»To je vse!« je nemoteno nadaljeval Zima. »Ali ni to več kot vse, možje, da se kdo drugi vmešava v občinske posle. Jaz

in moja stranka, ki ni stranka reda in dela, jaz in moja stranka zahtevava red v občinskih stvareh. In izjavljam, da ne bomo sedeli več pri sejah, ako župan ne obrazloži svojemu tajniku, kakor se spodobi. Če župan ne zna varovati ugleda, mu moramo varovati čast mi, ki nismo njegovi pristaši! Možje, kako naj dam izraz svo-

jemu ogorčenju nad takšnim postopanjem? Možje, pojdimo, da ne bomo priča, kako takle fante gospodari županstvu in vsej občini!«

In so se hoteli dvigniti. Nastal je šum in hrup. Nekaj poslušalcev, med njimi Boltarica, je ploskalo in kričalo. Župan je zvonil in zahteval, naj občinstvo zapusti sobo.

»Najprej naš mali župan, najprej onile fant, potem pa mi, občani davkoplačevalci!« se je drl zapiti Želetov hlapec. »Nam ne bo gledal v lonce!«

»Jaz bom sam odločal, ali ga smem imeti ali ne!« je trdo dejal župan in pena mu je stala na ustnah. »Zdaj je na redu glasovanje, ali damo otroka na hišne številke!«

Zimovi pristaši so bili z nogami, toda župan je ugotovil, da je sprejeto.

»Pritožili se bomo, pritožili, ker je proti zakonu!« In so se pripravljali, da odidejo.

Grabnar je povzel besedo.

»Mislim, da se mora ona stvar z Boltarico vendarle pojasniti: Ali je res, kar pravi Zima? Preko teh očitkov ne moremo. Ali se ti, dečko, res kaj vmešavaš?« Nastala je tišina, Zimovi pristaši so sedli nazaj.

»Če dado Dorici prestano jed!« je dejal Branko odločno.

»To ni prav! Župan bi moral povedati!«

»In medtem bi Dorica jedla!«

»Že res! Toda ne gre za jed, za ukazovanje gre. In tisto z Boltarico?«

»Res pridržal sem jo radi malega!«

»Slišite?« je dejal Zima.

»Mir!« je vpil župan, ki je sedel kakor na trnju.

»Da, slišimo!« je odgovoril Žele.

»In županu nisi povedal?«

»Nisem!«

»To bi bil lahko storil, to ni bilo prestanto!«

»Mislil sem, mislil sem...«

»Nič mislil. Dorica mora po redu od hiše do hiše, tako smo sklenili in sklep se mora izpolnjevati. Zapomni si!«

Branka so polile solze in ubežal bi bil, da se niso tisti hip odprla vrata. Žonta je privlekel Dolfka za roko.

»Tako! Jaz se ne bom mučil s fantom! Ali naj postavim še enega pastirja zanj? Osem ovac je pasel, pa mi izgubi eno.«

»Saj pol je ne more!« je dejal Krivec.

»Da, in je balinal, za hlačne gumbce so igrali in za koruznik. Gumbce so mu porézali, koruznik pa snedli!«

»Saj niso!« je moški dejal Dolfek.

»Tiho!« se je razhudil Žonta. »In odgovarja. In je od šestih novih gumbov izgubil dva in eno ovce! Možje, tu ga imate!«

»Vse imam v žepu in še tri povrh!« je Dolfek vlekel iz žepa gumbe. »Za gumbce me pa ne bodo!«

»In ovce tudi ne!« je dejal Branko. »Samó pes jih je razpodil, Vaš hlapec ga je naščuval!« je pokazal na Želeta.

»To je predrzno!« je kričal Žele.

»Župan, kdo ima tu besedo. In če jih je pes razpodil, ali naj mu jih spet zbere? Ali to ni izgubljeno?«

Žonta se je razjezil.

»Tu ga imate, jaz ga ne maram več!«

Žonta je odšel in pustil fanta kar sredi sobe.

Zima je naglo preštel navzočne in dejal:

»Možje! Rekel sem že, da čast občinskega zastopa ne prenaša, da bi nam segalo takole fante v besedo! V znak protesta odhajamo!«

Pogledal je po svojih pristaših.

»Ali naj mu zamašim usta!« je jezno vpil župan, ki je s silnim sovraštvom mislil na otroke, neposredne povzročitelje vsega tega.

Zima pa se je obrnil na vratih in dejal:

»Naš odhod mora priti v zapisnik! Da se bo vedelo, da niste sklepčni! Vrag, da nismo prej zapazili, da manjka tudi Žonta,« si je dejal ves jezen. »Lahko bi bili šli že prej!«

Županu se je nabralo čelo v gube.

»Lepa reč!«

»Sklepčni nismo!« je dejal Grabnar ter si grizel brke. »In da je še Žonta odšel! Fanta je vrnil, ker je ovce prodal!«

Dolfek je stal sredi sobe in ni vedel, kaj bi.

»Kam pa s fantom?« je vprašal župan.

»Saj nismo sklepčni!« je dejal Grabnar.

»Z Bogom, možje!«

Tako so odšli. Župan je potegnil Branka za lase in dejal ves jezen:

»Zdaj imaš! Bova že še govorila!«

In ga je vlekel za seboj.

Dolfek je ostal sam v občinski pisarni. (Dalje.)

»Spev nemiren v tajnosti globoki
in žareče oglje nosiš v roki;
jutranjica preje ne ugasne,
dokler se ne zlije v zarjo rano.«
In zagledal spet sem dneve jasne,
nova vigred je prišla za mano.
V bukovo sem senco srečen sedel.
V meni sèn, nad mano pajk je predel.

II. Skrita pesem.

Tiho vele sape so zamorske,
tiho pele bukve so zagorske.
»Kar je mòči vigredi kot zimi
pesmi vzeti,« reče glas nebeški —
»vse so pile, kar živi pod njimi:
vrisk in smeh in zdih in jok človeški.«
Šumne tožbe! Kos je v gozd zakrilil.
Človek se je v dušo mi zasmilil.

Božji pevec v skitem božjem gradu —
slavec je zapel v prijetnem hladu.
Škoda! Tvoja dva sta poslušaveca
gluhi gozd in mrak. — Glas odgovarja:
»Vsakega sem jaz ustvaril slaveca,
da proslavlja večnega vladarja.
Ali morebiti kdaj je škoda,
ako k meni vstaja skrita oda!«

Divna pesem! Kakor v onih letih,
majsko lepih, julijsko razvnetih,
ko še nisem molil: Introibo.
Višji glas me sunkoma presune:
»V onih letih, kakor ribič ribo
si lovil ljubezen v svoje strune.
Dal sem strunam tvojim izpolnitev —
in pozval sem v sveto te daritev.«

III. Žejen jelen.

Zlate sanje v temni bukovini —
prihiteli k meni so spomini.
Ljuba sela! Žalostna izguba
gre z menoj, odkar sem se poslovil
z vaših tal domačih. »Sela ljuba? —«
glas je topel za menoj ponovil:
»Nisem ljubih sel pogreznil vate?
Kje dobil si tiste sanje zlate?«

Spomnil sem se tistih stez prstenih,
spomnil sem se tistih brez sneženih.
Bele breze, ki rose blagosti,
drobne steze, ki drže v nebesa.
»Molk!« ukaže višji glas modrosti.
»Slušaj himno Rešnjega Telesa:
Med in mleko se cedi v šotorih,
ki stoje na mojih svetih dvorih.«

Žejen jelen in nekod studenec —
večnih upov več en sem mučenec;
izpolnitev — novo skrb poraja.
Žar je blisknil v bukovo samoto:
»Slap mogočen sem razlil iz raja,
po vsem stvarstvu sem razlil lepoto.
Slap šumi in konca ni nikoder.
V meni najde pokoj, kdor je moder.«

IV. Božja rosa.

Šel bi k morju z modrim Avguštinom
modrovat pod modrim baldahinom;
smo učeni, a dovolj še nismo.
»Z Avguštinom pojdi rajši vase!
Božjo knjigo vzemi — sveto pismo;
pisano za kraje vse in čase —
In nedolžno dete vzemi zraven.
In prebiraj! Bog je enostaven.«

Monika je moja v snu tihotnem,
na posavskem polju, na samotnem,
moja mati in ljubezen moja.
»In ljubezen tvoja?« Pokopane
vse so nade v temni grob pokoja,
a najlepša vendarle ostane:
Vekomaj ne pride nič k izgubi,
kar se kdaj in kje v Gospodu ljubi.«

Rosa — milost in Marijin Ave
zlivata se tiho čez dobrave. —
Moje rože, ve cvetele boste!
Dvanajst mescev, dvanajst zvezd ljubečih
k vam hodilo bo v prijetne goste,
čuvalo vas bo nezgod morečih.
V mlado jutro pojdem, polno petja:
Jaz sem bil na gori razodetja.

SIROTE.

NARTE VELIKONJA.

9.

V tistem času je bila županja pri župniku.

»Zares, tu je težko svetovati!« si je gladil stari gospod plešo ter zamišljeno prestavljal z drugo roko svinčnik na mizi.
»Pripravite moža na to, da vzame enega za svojega.«

Žena je zaihtela. »Zdravnik je povedal. Na meni je, da jih ne bo, otrok. Kako naj to prenašam, gospod župnik? Nikdar nikoli ne bom imela znamenja, da sem živela! Živega znamenja, da sem živela!«

Strašen obup ji je legel na lice.

Stala je vsa ubožna in bedna pred njim, tako ubožna in bedna v svoji strašni bridkosti, da je vse trepetalo v njej.

»In če se gledam, če gledam to svoje zdravo telo, če poslušam vanj, če vijem te svoje roke in čutim svoje prsi, polne strašne bridkosti nerodovitnosti! Za deset in več življenj imam zdravja in moči, pa vem, da je vse to zaman! O, ko bi vedele žene, ki padajo iz materinstva v materinstvo, kakšna je bolečina nerodovitnosti, ne bi bile tej strašni božji milosti v lice!« je kriknila ter sklenila roke v obupu.

»O, jaz sem videla sestro v porodnih bolečinah, kako ji je trepetal zadnji živce v neizmerni muki, kako se je borilo življenje matere za življenje otroka. In je v zadnjem hipu prišel zdravnik in rezal, o, rezal živega otroka, da reši mater. In ona, ne vedoča, kaj delajo z njo, je tiščala zobe od muk ter ni črhnila. In ko so jo rešili, ko ji je odleglo — kaj mislite, gospod župnik, kaj je vprašala najprej?« si je oddahnila od toka besedi. »Ali je živ?« je vprašala, »ali je živ?«, kakor da je vedela, da je bil fantek.

In ko so vsi obmolknili ter se ji nihče ni upal ziniti besede, je udarila z glavo v blazine ter zakričala od bolesti in bridkosti, da je stari zdravnik ihtel kot otrok. O, gospod župnik, tam sem jaz spoznala, kaj je otrok. In koliko ljudje grešimo nad nedolžnimi dušami! In mene je Bog spoznal za nevredno te milosti! Moje telo bo ostalo jalov klas, ki bo segnil brez zrna. Ne bom vedela, čemu sem živela!«

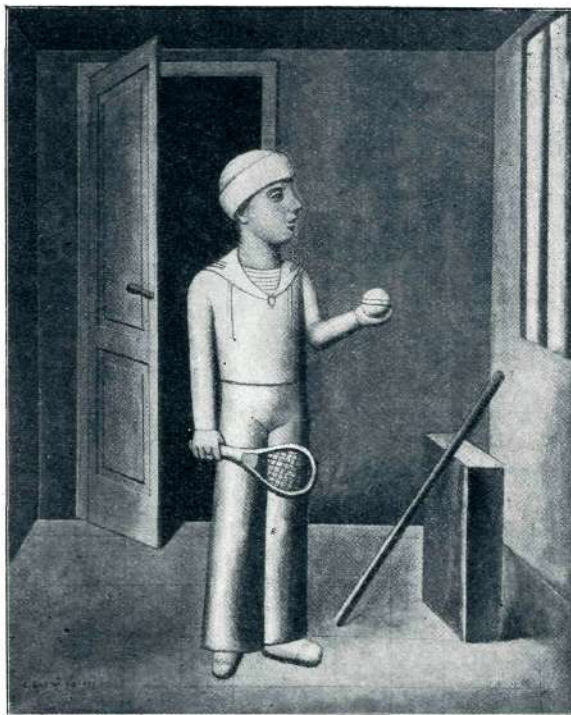
»No, no,« je strmel župnik sočutno vanjo, ki je stala tako uboga in revna pred njim. Prijel jo je nemo za roko ter ji pokazal v cerkev. Molče je šla pred njim. Ustavila sta se pred velikim oltarjem, pred podobo sv. Ane.

»Ali je ta kdaj obupala? In kdo je bil njen otrok? Sama veste, županja. Mati božja je bila njen otrok! Ne grešite!«

Obrisala si je solze in dejala:

»Saj ne obupujem. Toda saj vem vse, saj vem vse. Če bi kaj upala, bi grešila. Čudež je nemogoč!«

»Pravim, ali je tale obupala! Ali je obupala Elizabeta? In koga je rodila?« pokazal je na Janeza Krstnika v stranškem oltarju. »On, Caharija, ki ni vere

C. CARRÀ: SIN KONSTRUKTERJA (ZBIRKA »VALORI PLASTICI«).

imel, je onemel! Da, onemel, ker ni imel vere —.

»Jaz tudi nimam vere! Zdravnik mi je vse povedal.«

»Če je zdravnik povedal! Kaj zdravnik! Zdravnik, da! Toda radi moža, mislim, ne začnite kar z vsemi sirotami, najprej z enim otrokom. Ali ni drugih ljudi v vasi? Burja, Muhič in Lozar. Vsak po enega in gnezdo bo prazno. Sam bom govoril z njimi.«

»Prosim, gospod župnik!«

»Toda, povem Vam, da ne upam na uspeh. Tujih otrok se bo vsak branil. Burja, Muhič in Lozar. In če bi bili vsi enako stari, enakega zdravja in sami dečki. Tako bo pa vsak mislil, da je opeharjen pri razdelitvi. In kdo naj vzame dekletce? Poroga se bo bal. Najprej bi morali oddati malega, potem Dorico, za starejša dva bi šlo laže. Poznam ljudi!«

»Jaz vzamem mlajša dva!« je vzkliknila županja.

»Prav, prav. Bog blagoslovi Vašo misel. Jaz ne upam na uspeh! In ne bi začel z obema hkrati!« je dejal stari mož. »In ne pozabimo sv. Jožefa! Za pomoč naj bo!«

Županja je odhajala. Na vratih se je okrenila, stopila nazaj ter stisnila skozi solze:

»Še nekaj, gospod župnik, še nekaj mene strašno boli!«

Župnik je obstal in ni krenil z roko.

»Mene boli,« je nadaljevala čez hip, »mene tako v srce boli, da je morala njihova mati umreti pod milim nebom. Tik naše hiše, pred mojimi očmi pod milim nebom!«

Padla je na kolena ter si zakrila oči.

»Nikar, županja!« je stopil župnik naprej ter jo dvignil za roke. »Povrnite sirotam, povrnite sirotam ta svoj dolg! Sv. Jožef naj nama pomaga! Bodite sirotam mati!«

»Da, gospod župnik,« je šepetala. »Da, gospod župnik, le tega se bojim, da ne bom mogla z vso ljubeznijo, ki jo ima prava mati. O, gledam našo Marto! Ona je izkusila vso bridkost do kraja, vso telesno bolečino do zadnjega krika. In kako vsa drugačna je ona s sirotami! Kako vsa drugačna kot jaz! Še nezakonskim materam, še tem zasije v vsi bedi in zapuščenosti žarek milosti!«

»Pustite, draga žena,« je dejal župnik nekoliko osupel, pustite, naj tudi pri Vas milost nekaj stori. Ni vse v naših močeh. To mi obljubite, da boste zaupali, samo da boste zaupali!«

In ji je ponudil roko.

Žena je pokrila staro, uvelo desnico s solzami.

»Bom, obljubljam.«

Z olajšanim srcem je odhajala proti domu. Stopila je mimo pokopališča ter poiskala znani grob z golim križem ob zidu.

»Kako je zapuščen tvoj grob! Ti, ki si bogatejša od mene! Jutri ga morava okrasiti z Dorico.«

Čudno mehko ji je postalo pri tej misli pri srečanju. Stopila je v hišo prav tisti hip, ko se je Boltarica zagnala iz občinske pisarne! »Mene ne bo metal ven, jaz sem mati devetih otrok!«

Kakor da jo je z bičem ošinila preko obraza. Molče je stopila v sobo ter se vrgla na posteljo. Krčevit jok je pretresal njeno telo. Kmalu nato je slišala trde korake svojega moža. Za seboj je vlekel Branka ter se ni ozrl nanjo, ki je

v zadregi nekaj iskala v omari. Iz sosednje sobe je slišala nato samo rohnenje in Branko je tiščeč se za obe lici glasno odhitel na skedenj.

Na kupu slame je vreščal Lojzek, poleg njega je otepal Dolfek jabolko, ki ga je imel v žepu. Dolfek je bil, sam zapuščen v občinski pisarni, takoj spoznal položaj ter krenil k otrokom na skedenj.

Branko je tešil najmlajšega in sam pri tem ihtel, da so mu solze kapale na Lojzekov obraz. Lojzek je lovil njegove solze mlaskajoč z jezikom.

»Dorico pa boli nos!« je pokazal Dolfek na sestrico, ki je še vedno vsa tresoča se sedela na robu kupa ter strmela plašno predse. »In Lojzek je lačen! Jaz vem za mleko!«

»Marto moramo prositi!« je dejal Branko ter si brisal solze.

»Saj vem zanj; pri nas v shrambi. Od zad prav lahko prideš skozi okno!« In mislil je pri tem na Žontovo hišo.

Da ni Marta takrat prinesla vsem večerje, bi bil šel Dolfek krast. Preoblekla je malega v sveže cunje ter ga začela pitati.

Povečerjali so. Lojzek se je umiril in zaspal. Ostali trije so se po Martinem odhodu stisnili drug k drugemu in Dorica je s plašnim, drhtečim glasom vprašala:

»Branko, ali nas mamica vidi?«

»Kako, če pa je umrla!« je z globokim mirnim glasom odvrnil Dolfek.

»Seveda nas vidi!«, je odločil Branko. »Če smo pridni!« In strmeli so spet v temo ter šli za svojimi mislimi. »Zmerom je pri nas!« je čez dolgo pristavil Branko. Spet so umolknili ter se tiščali skupaj.

Spodaj v izbi sta se pogovarjala županja in župan.

»Zdaj so vsi štirje na skednju!« je dejala ona.

»Kako vsi štirje?« se je jezno okrenil.

»Vsi štirje so zgoraj.«

»Že res!« je kratko odvrnil župan.

»Toda zmerom jih ne moreš imeti na skednju!«

»Saj na to ne mislim. Je že vse sklenjeno.« In je jezno stopil preko sobe. »O, in na kakšen način sklenjeno!« se je grabil za lase ob tej misli.

»Veš kaj!« se je ojunčila ona »vzemimo jih za svoje!« In prav nič ni pomislila na župnikov nasvet.

»Vse?« je ježno bruhnil iz sebe. »Zdaj ko gre stranka raditega narazen in moram še požirati očitke, da nimam lastnih!«

Spet je stopil ježno po sobi, da so deske škripale pod težkimi škornji.

»Ali sem jaz kriv, da so prišli v vas? O, to bi bila danes videla in slišala! Da se nisem držal, bi bil udaril Zimo po glavi pred vsemi. In zdaj ,vzemi jih za svoje!« Kaj še!«

»Nocoj so vsi na skednju!« je počasi pripomnila županja, ki ji je beseda čisto odpovedala.

»Branku bom povedal, da naj jih ne nosi na skedenj!«

»Kaj pa potem? In Dolfek?«

»Saj res, Dolfek!«

Tisti hip se je šele spomnil, da so Dolfka vrnili in da o njem niso sklepali.

»Toda to pa rečem,« je dejal, ko se je domislil, »na senu mi ne bodo. Ali naj najamem še deklo, ki jim bo prala. In hlapca, ki bo kidal za njimi! Naša hiša ni občinska ubožnica. Ne rečem, če jim daš tu in tam jesti. Naj bo, mi bomo vseeno siti. Saj jesti bi jim tudi ljudje dali, toda pranja se boje in nesnage! Zato je to; kjer bodo jedli, jih bodo snažili...«

»Vendar, pomisli...«

»Vseh ne moremo imeti pod streho, če je že sklep drugačen!«

»Mislila sem...«

»Da,« ji je naglo segel v besedo, »Dolfka bom že oddal za pastirja!«

»Vzemiva vsaj najmlajša midva!«

»Kaj?« je planil preko sobe, da je z roko zadel ob sklednik. »Sem že rekel in mir besedi! Branka sem mislil, toda zdaj ničesar. Da bi ti bila pri seji! Ali ni Boltarica bila zraven?! In vreščala!« je pogledal ženo.

»Že vem!« je klonila z glavo ter si ni upala pogledati možu v oči. »Saj vem!« In oster smeh jo je zbodel v srce.

»Zato jih jaz ne morem. Ali ni Laznikova bajta še zmerom prosta. Tja jih spravimo, vse štiri, da mi vsaj skednja ne zažgo. Branko bo še pri nas, Dorica in Lojzek prideta na številke, Dolfek bo že kje. Samo da bodo iz hiše! Jaz ne morem spati, dokler so na senu. Da kaj zažgo!«

»Sveti Florijan!« je vzdihnila županja in gledala za možem, ki je šel po svoji

A. SOFFICI: ŽETEV (1905).

navadi še enkrat pogledat okoli hiše, preden je šel spat.

»Ali nas mamica vidi tudi v temi?« je slišal Dorico, »ali spiš, Dolfek?«

»Tudi v temi!« je odvrnil Branko. »Zmerom je pri nas. Moli, Dorica!«

»Ali Dolfek tudi?«

»Dolfek spi!«

Pogovor je utihnil. Čudno so ga pretresle te besede. Kakor da prvič sliši otroke.

Ko se je vrnil, je bila žena že v postelji. Strmela je v okno ter mislila na stekleni pogled rajne Jeltnikarice ter njen zapuščeni grob. Tudi župan ni mogel spati. V ušesih so mu zvenele besede otrok, kakor jih še ni slišal dotedaj.

»Presneti otroci, koliko sitnosti je z vami!«

10.

Branko je peljal Dorico k Boltarici ter nesel bratca, ki je vreščal na vse grlo. Marta mu je bila oprala plenice, in preden jih je odpravila, jim je županja sama nalila kave in nasitila Lojzka. Skrivaj si je brisala solze ter malega nebogljenca pritiskala na srce.

»Tja pojdi, kjer si bila včeraj!« je sprejela Boltarica Dorico. »Kakor se bo tvoji

beraški milosti zljubilo, tako si boš izbirala dneve!«

Dorica je planila v jok.

»Zdaj se še emeri. Kumar imamo itak že dovolj pri hiši. Tja sedi!«

Pokazala je pod kozolec, kjer je stara beračica Nana obtrgovala grah.

»In kaj s tem?« je poskočila, videč, da je Branko tudi Lojzka položil na klop. »Čemu si pa tega privlekel? Ali misliš, da imamo čas? In pri nas ni številka prva, pri nas je številka petnajst, tajnik ti učeni!«

»Župan —« je začel Branko, a Boltarica mu je presekala besedo:

»Kaj župan! Nič župan! Kakor da je meni kaj za župana. O, Zima ga je zdelal in njo bom pa še jaz. Devet sem jih imela, naj ona pokaže enega. Sama naj vas obdrži.«

»Z Bogom!« je dejal Branko v zadregi ter Lojzku stisnil skorjico v roko.

»Tak odnesi ga!« je vpila za njim. »O, križana Marija. Z devetimi sem imela toliko dela, zdaj pa naj še z desetim, ki še moj ni!«

Dorica je planila v jok.

»Nič se ne deri! Tja sedi, sem rekla in grah obtrguj, če hočeš, da boš jedla!«

»Saj nisem lačna,« je hlipalo dekletce, »in Lojzek tudi ni!«

»Boš že še, seme preobjedeno! Ali misli županja, da jim bomo cvrli jajca in točili malinovca!«

»Da, da!« je kimala beračica, »jajčke, jajčke!«

»Tu imej pri sebi otroka in glej, da se ne zaduši. Vsaj pri naši hiši se ne sme. To bi vpila županja.«

Dorica je trepetala kakor šiba na vodi, kimala je z glavo na vsako besedo in solze so ji curkoma lile po licih.

Tisti čas je župan napregel konje pred voz, naložen s slamo. Dolfek je kakor veverica plezal po žrdi ter privezoval najo star preperel posteljnak in omaro brez vrat.

»Še rjuhe!« je dejal z voza.

»Ali je rjuh potreba?« je vprašal župan, ki mu je dečko ugajal.

»Na golem ne moremo spati!«

»Daj, Marta, še tiste stare rjuhe!«

In Marta je šla, med stare rjuhe zavila tudi eno novo:

»Kakor si odpustil sv. Krišpinu!« je vzdihnila ter vrgla Dolfku. Dolfek je zapazil novo rjuho, pomežiknil vsevedno dekli ter naglo tlačil pod žrd. Od dela so mu žarela lica in oči so se mu zaiskrile, ko je pogledal po konjih.

In sta peljala.

Vrh klanca ju je srečal Matijec. Župan je ustavil. Dolfek je bil kakor podlasica v trenutku na tleh ter podložil kolesa.

»Fant, ti si pa od muh!« se je nasmejal Matijec.

»Saj je napol tvoj!« je dejal župan. »Rekli smo, da bi jim bil varuh, ko si jih pripeljal v občino!«

»Bog ji daj večni mir!« se je spomnil Matijec ter privzdignil klobuk. »Take voznje pa mi ne daj več. Še danes vidim smrt pred seboj! Za varuha jim pa bom!« je dejal ter stegnil roko županu. »Toda to rečem, da z vsemi pravicami!«

»Prav, Matijec, z vsemi pravicami! ,Eha!« je zavpil župan nad desnim konjem, ki je stopil na vojke.

»Neroda!« je planil Dolfek k njemu ter ga udaril po nogi. »Potegnite vojke!« je rezko veleval županu, da je ta osupnil.

»In pa tega fanta mi daj. Vozila bova! Da bom vsaj nekaj imel od varuštva. Lačen tudi ne bo. Za konje ima pravo misel!«

»Lahko! In dobro delo storiš po vrhu! Žonta ga je itak vrnil!«

»Za pastirja mu je bil! Zdaj pa je ovce prodal. Za mešetarja sem bil. Še izgovoril sem fantu par grošev za likof! Kje imaš denar, Dolfek?«

Fant je debelo gledal.

»Ali ti ni dal Žonta ničesar?«

»Ničesar!«

»O, skopuh ti stari! Le čakaj, Dolfek, terjala ga bova!«

»Nikar, Matijec, saj mi je itak ušel od zadnje seje, da nismo bili sklepčni! Povej rajši, koliko je bilo. Še tako se krha v stranki!«

Župan je segel v žep ter dal Dolfku drobiža.

»Da ne boš zapravljaj!«

»Ne bom! Za Lojzka bom kupil!«

»Če bo res,« je dejal Matijec, »pa še to!« Tudi Matijec mu je stisnil denar.

»Bom, če rečem!« je stegnil Dolfek roko. (Dalje.)

V TUJINI.

JOŽE POGAČNIK.

V nočeh

— čemu naj zastiral bi sobo? —
me mesec prijatelj zbudi
s svojo milo svetlobo.

Bedim in razmišljam tako:
Prav ista luč dom zdaj obliva,
prav isti ljub ogenj zdaj sniva
nad toplo slovensko zemljó — — —

Bedim in oko se mi v noč orosi:
o, mrtva je zemlja tujine! —
Še mesec moj mili se užalosti
in zajde za tuje planine.

SIROTE.

NARTE VELIKONJA.

11.

Matijec je prinesel Lojzka med sejo v občinsko pisarno.

»Možje,« je dejal, še preden so se zavedli odborniki, »možje, če sem jaz varuh otrok, imam vse pravice varuha. Če vozim, imam vse pravice voznika, in sam vem, kdaj na levo, kdaj na desno? Možje, ali je to podobno kristjanom? Takle umazan otrok roma od hiše do hiše! Kdo ga opere? Včasi Marta, včasi županja? Ali drugi ne? In Dorico? Umazano, umazano! Možje, odločite, kdo bo otrokom pral, če ne, bo pranje na občinske stroške!«

Sedel je na klop v ozadju.

»Saj res,« je povzel besedo Grabnar, »kdo naj opere otrokom? V bajti so zdaj in nihče zanje ne skrbi. Saj za prenočišče ni treba skrbeti. — Vidiš, Branko, to je pametno od tebe, da ste vsi trije vsaj ponoči skupaj.«

Potrepljal ga je po rami v znak velikega zadovoljstva.

»Štirje, štirje!« se je vmešal Matijec. »Dolfeč ne zdrži pri meni zvečer, če nisva na potu. Kar zmuzne jo!«

In je ujčkal malega na kolenih.

Župan je bil v zadregi.

»Pa sklepajmo najprej o otrocih!« je povzel.

»Prej ne grem od tul!« je dejal Matijec.

Možje so sklenili, da mora vsaka hiša oprati otrokoma, preden gresta naprej.

FRAN KRALJ: SNEMANJE S KRIZA.

»Saj nimamo kaj prati. Perila jim kupite!«

Možje so sklenili proti šestim glasovom, da kupijo tudi perila.

»Prav!« je dejal Matijec. »Pojdiva, fantek!«

In je odnesel otroka. Za vasjo mu je slekel umazano oblekco in perilo, spustil fanta v širok tolmun, ga okopal ter izvlekel izpod pazduhe novo obleko in perilo.

»Na, fantek, županja pošilja. Ko boš velik,« je govoril otroku, ki je kazal zobke ter se smehljaj, »ko boš velik, boš šele vedel, kdo je županja. Občina te itak ne bi oblekla. Starih cap je res škoda prati!« In jih je vrgel v vodo. »Vsaj uši ne boš imel!«

Fantek je v snažni oblecki predel od veselja kakor mlada mačka.

Odkar so bili v bajti, kjer jim je Matijec zbil posteljice iz desk, natlačil slame, jih naučil postiljati postelje — to sta delala oba starejša — pregledal vsak dan, ali je pometeno — to je morala Dorica — od takrat se je otrokom bolje godilo. Matijec je bil vsak hip na vasi kje in gledal, kako je ž njimi. Ljudje so se že kar navadili, da je Branko vsak večer odnesel Lojzka v bajto ter zjutraj spet vrnil z Dorico vred.

»Vsaj ponoči ne vrešči!« je dejala nekoč Lobnica.

Toda tiste dni je Lobnica udarila po ognjišču.

»Temu moraš napraviti konec!«
Mož, ki si je baš sezuval čevlje, da gre spat, se je plašno ozrl.

»Matijec meni ne bo več vozil!«

»Kdo pa?«

»Konja kupimo.«

»Samo za nas?«

»Ne samo za nas! Za vso vas!«

»Za vso vas!«

»Drugi so tudi te volje!«

»Kdo drugi?«

»Vsi!«

»Kdo vsi, za zlodja vendar in zakaj?«

»Če pravim vsi, vsi! In zakaj? Zato, ker ne maramo, da bi Matijec stikal po naših smeteh. Majhen konček vrvíce je potegnil malemu iz ust, pa je vpil, da se bo otrok zadušil. Kakor da se takle otrok takoj zaduši! Vsak otrok ima dva angela!«

»No, no! Ali si mu dala zvečiti vrvico?« je dejal mož počasi. »In zaradi te vrvíce naj kupim konja?«

»Ne radi vrvíce. Ampak radi — sploh! Dorico sem poslala po kruha in fantek je sedel na tleh, pa se davil na vrvici. Ali ga je morda škoda? Ena nadloga manj za vso vas!«

»Zdaj pa kar molči!« je stopil mož k ognjišču. »Zdaj že vem, ženske bi tuje otroke podušile! Ne bom kupil konja!«

In tako je Matijec razjezil Lozarico. Našel je Lojzka, ki je kričal sredi mravelj, ker so bili Dorico poslali past gosi; pri Muhiču se je zopet igral z otrokom veliki ovčarski pes ter ga s tacco valil po trati, dočim se je Dorica vsa plaha in blede brez besede tiščala na lestvi pod streho, da jo je komaj priklical. Naletel je, da sta se kregali Mrakovka in Želetovka: »Kaj boš ti!« je vpila Mrakovka. »Sirotam si dajala mleka, ki je smrdelo po škržezobki, da so obolele!« »Ti si pa Dorico poslala v gmajno po klobuk, ki ga je pustil pastir, ko je zagledal gada! Da bi jo gad pičil!« »Pa je ni! Po tvoji gnojnici so pa oboleli!« »Eh, ženske,« se je Matijec vmešal, »nič ne bodite hude in nič si ne očitajte. Navaden otrok ima po dva angela, otrok na številkah pa tri. Enega samo, da namesto njega je pa gade odganja. Samo do misli in besed hudobnih bab nima nobene oblasti, te so hudiču zapisane.«

In je pobral otroke na vasi, kupil jim kruha in mleka ter jih odnesel v bajto, ne

meneč se za sikanje in zle besede žensk, ki so stiskale pesti za njim.

Branko je imel zdaj mir, toda Matijca so ženske sovražile.

V bajti so otroci sedeli zvečer čisto zadovoljni. Dolfek je pripovedoval o mestu, Branko bajke in Dorica je malega zibala v veliki neokretni zibelki, ki jo je bil stesal Matijec. Matijec jim je prepovedal prižigati luči, če ni Branka doma.

Ko so spet tako sedeli v mraku, je naenkrat planila Dorica na noge ter začela vpiti:

»Bela žena, tam, bela žena!«

Kazala je proti vratom.

»Nič ni!« je dejal Dolfek, Branko pa je trepetal po vsem telesu ter miril otroka.

»Nič ni!« je spet povlekel z globokim glasom Dolfek. »Deska je! Samo pobeljena deska je!«

In je prekucnil pobeljeno desko skozi vrata.

Drugo jutro je Branko našel v bajti veliko, debelo konjsko plahto. Dolfek je trdil, da jo je našel. Branko je plahto nesel Matijcu, ki je spoznal, da je mesarja Kobala in da je Dolfek ni našel.

Dolfek je tisti dan videl Benetke, tako ga je Matijec za lase.

»Neumen, neumen!« je dejal jezno Branku zvečer. »Pozimi te bo zeblo!«

Trdno je sklenil, da ne prinese ničesar več domov, samo Lojzku fig in Dorici tudi in še Branku, če ga ne bo kregal.

12.

Veliki Šmaren. Zvonovi so baš odzvonili Ave. Na vas je legal večerni hlad. Dorica je bila že prinesla Lojzka pred bajto. Deček je sedel na kupu trsak ter zadovoljno tleskal z rokami. Šla sta iz vasi mimo županovih in Marta mu je bila nalila svežega mleka.

»Da, da, da!« je dadal mali v hladu, Dorica je zraven njega zidala hišico, vsa zaverovana v svoje delo.

Nenadoma je otrok prenehal s svojim slovkanjem ter preplašeno debelo zijal v moža, ki je rahlo prišedši okoli vogla obstal pred njimi. Mož je nemo zrl dečka, ki je nabiral obraz v preplašene gube. Vsak hip bi bil sesul jok.

Mož je prijazno stegnil roko ter tlesknil s palcem.

Dorica se je obrnila ter kakor okamenela brez vsakega glasu obstala: pred njo je stal župan, mož, ki se ga je najbolj bala. Župan jo je bil udaril po nosu, in kadar so jo kregali na vasi, so ji grozili z županom.

»Ali se me bojita?« je vprašal župan.

Dorica je samo odkimala z glavo ter hotela ubežati, Lojzek je, videč sestrino zadrego, začel vreščati.

»Nič se ne bojta!« je dejal prijazno: »Tu imate!« In zgodilo se je nekaj, kar bi bilo odraslega osupnilo, Dorica pa je nezaupljivo lezla proti vratom. Župan je otrokom ponudil cukrčka. »Ali sta lačna, revčka?« je vprašal ter pogladil malemu svetle kodre, ki so mu padali čez ušesa.

»Nisva!« je dejala počasi in pozorno Dorica ter oprezno vzela sladkorček, Lojzek je mašil kar dva v usta.

»Ali se me še bojiš?« je vprašal rahlo.

»Ne, nič več!« je jecljalo dekletce ter se spet umikalo proti vratom.

»Oblekco ti bom dal napraviti in Lojzku tudi! Ali še kaj moliš?«

»Še!« je odvrnilo dekletce, ki je že stalo na vratih ter odgovarjalo radi tega prijazneje.

»Molim! Vsi molimo. Branko je mamič videl, tudi jaz sem videla belo ženo. Tamle!« je pokazalo dekletce, ki se ji župan ni zdel več tako strašen.

»In Dolfek?« je vprašal župan, ki ga je vse to čudno pretresalo.

»Dolfek pa ne! Dolfek je poreden in ne moli rad!«

»Branku reci, naj me jutri spomni; dal vam bom sadja in medu in oblekco. Zato, ker molite!«

In pobožal je oba otroka ter naglo odšel, kakor da se sramuje.

Odkar je bil zadnjič slišal otroke na skednju, se je nekaj čudnega godilo z njim. V ušesih mu je brnel vsepovsod otroški glas in v spanju so bili vedno otroci okoli njega. Sanjal je, da jih prenaša čez vodo, da so nekje vrh pečine, da jih napada pes. Živo se je spominjal, kako je sanjal, da je mala Dorica drsela po strehi ter jo je nenadoma bela žena ujela čisto ob žlebu. Pretreslo ga je bilo do dna duše, tako da vso noč ni mogel spati.

Poleg tega pa je opazoval ženo, ki je nema, vdana posedala poleg svojega dela

ter strmela skozi okno v daljo. Večkrat že je bil stopil za njo, ko je nesla pod večer otrokom kruha v bajto. V začetku se mu je zdelo njeno početje smešno, toda njena vztrajnost in njeno molčeče trpljenje ga je vedno bolj prijemalo.

Tako prijemalo, da je popoldne na veliki Šmaren stopil k župniku na pogovor. Kaj sta govorila, živ krst ne ve in bo ostalo pokopano za vedno. Župan Velkavrh je po tem pogovoru stopil resnega, a veselega obraza k Strajnarju, ki mu je kljub prazniku dal sladkorčkov; župnik pa je zadovoljno hodil po sobi gori in doli in menil sam pri sebi:

»Sv. Jožef, še imaš nekaj veljave v nebesih!«

Župan še ni bil dvajset korakov od koč, ko je stopila iz grmovja županja. Tudi ona je hotela pogledati grede od sestre še otroke ter se zapazivši moža pred bajto skrila za vogal.

»O,« si je dejala in srce ji je tolklo od radosti, »taja se, taja se. Le naj se otaja in potem se bo naredilo samo!«

»Kje pa je Branko?« je vprašala Dorica.

»K vam je šel!«

»Že dobro, že dobro!« je odvrnila županja.

»Ali sta lačna?«

»Nisva!« je odmajala z glavo.

»Ali so fantku oprali?«

»So. Srajčko in oblekco. In novo oblekco bo kupil mož, meni in Lojzku!«

»Slišala sem! Veš kaj, Dorica, kadar moliš, moli tudi za moža. Ali boš?«

»Bom!«

Županja je medtem preoblekla fanta v snažno perilo, postlala mu posteljico ter ga položila spat.

»Aja, aja!« je nekaj časa vpil fantek, toda čez čas se je umiril. Županja se je rahlo sklonila ter ga nežno poljubila na čelo. Kakor da bi se bil razbil grozd, so se ji usule solze po licih od strašne bridkosti, ki jo je obšla.

»Zakaj jočete?« je vprašala Dorica.

»Kako bi razumel, otrok?« je dejala ter pritisnila deklico, skoraj v zadregi radi svojih solz, ki so ji tajale sree.

»Pojdi tudi ti spat!« je rekla, slekla deklico, pokrižala jo in pokleknila sta obe pred sveto podobo, ki jo je Dolfek prinesel

od nekod, češ, da jo je kupil. 'Da bo tako, kakor je bilo doma.' In molili sta za mamico in za moža in še češčenomarijo, 'da da bi se vse dobro izteklo,' kakor je pristavila županja.

Počakala je, da sta zaspala ter se potem po prstih spravila iz bajte.

Toliko da je zavila okoli grmovja, ko je prihrumel Dolfek v bajto:

»Dorica, Dorica!« je vpil, »jaz pa imam cigarete in žveplenke. Jaz že kadim!«

Dorica si je zaspano pomela oči, tudi Lojzek se je prevrgel na drugo stran. Dolfek pa je sedel na svojo posteljo ter izvlekel cigareto iz hlačnega žepa.

»Zaspanci! Vsi že spite!«

Dolfek je že skoraj pokadil cigareto, ko je prišel Branko.

»Tako! Kadiš! Takoj vse meni. Cigareto in žveplenke!«

»Ne dam!« je jezno odvrnil Dolfek.

»Daš!« je bruhnil ogorčeno Branko. »Še enkrat, da te vidim!« Vzel mu je škatlo z vžigalicami in cigareto.

»Še bajto zapališ!«

»Nisem več majhen!« se je razkoračil Dolfek. »In še kupim, da še, ko mi daregarjev hlapec denar za bič!« si je mislil sam pri sebi. (Dalje.)

MLADA BREDA.

JERNEJ STANTÈ.

Dramatična pesem.

6. slika.

(Drugo jutro. Po tleh slavnostne dvorane leže padli.)

Putifar: Že je šinila rožnoprsta zarja, pastirčki svojo drobnico bude: Vstanite jagnjeta, ovčice svilorune, ker blizu je že beli dan in slavei v logu jutranjico gostole. Minula noč je svatbena, utihnil cimbala je glas in mehki spev piščali in svatje slavnostni nevzdramno spanje spe. Tukaj gospod, ki dušo je prodal in tukaj vitezi, obdani od svojih oprod: kakor je pisano, umrli meča so možje. A škof in snubca? Odnesele so prekanjence urne noge. Edini Putifar, vseh norcev zviti poglavar, ostal med gosti slavnostnimi je in da ga vidijo ženice opravljivke, začudeno bi se med sabo vpraševale: Ali je Putifar tako zarano od neveste vstal? Ali celo ni Putifar z nevesto mlado spal?

Ženice opravljivke ve, molčite, in česar ne razumete, o tem ne govorite! Kako bi Putifar tako zarano od neveste vstal?

Kako bi Putifar z nevesto mlado spal? Saj je bila ta svatba svatba solnce in morja, saj je bila ta svatba svatba zemlje in neba.

Ahasver: Putifar, oj, Putifar!

Putifar: Tukaj sem, dobri Ahasver.

Ahasver: Kakor gore domovine tvoje veliko tvoje je trpljenje. Nad tem trpljenjem se je razjokalo srce moje, vzbudilo v njem se je veliko usmiljenje. Voditi hočem te skozi dežele vse, ravnati pot, da prej dospeš do nje, ki ti je več ko pismo in beseda — resnica sama, Mlada Breda.

Putifar:

In kako bodi te naklonjenosti povračilo?

Ahasver: Ljubezni neizmerne te plačilo naj bo zakletve nepremišljene preklic, ki jo srce je tvoje v uri temni govorilo: kletve o borbi z duhom neumrjočim.

Putifar:

K porazom svojim brezštevilm nov poraz naj bi nesrečnik Putifar prišel?

Ahasver: Edina pot rodu človeškega skozi trpljenje v odrešenje vodi.

Putifar: Dvigam oči, kamor je mati moja v mladosti moje dneh z nesmrtno vero kazala

in vidim brezštevilm blaženih,

ki so rodili se, živeli in umrli.

Kakor doslej so vsi hodili,

naj hodi tudi Putifar,

čeprav je norcev zviti poglavar.

Beseda izrečena — bila ni rečena.

Dvigniva, Ahasver, se, pojdiva odtod na daljno, daljno pot!

(Zastor.)

7. slika.

(Putifarjev dom. Putifarka, žena Putifarjeva, pričakuje njegovega povratka.)

Putifarka: Čakam, čakam dragega, gospoda svojega, Putifarja. Novico veselo mu sporočim, da kruha belega dobim.

(Premor.)

Prihaja, že prihaja dragi moj, stopinje njegove čujem šelest. Nebesa bodo še nocoj ovile me v svojo prelest.

Putifar: Dospela sva!

Za kratek hip se vrnem še v deželo čudotvorno, kjer kralji osle jezdiijo in siromaki konje ognjevite.

FELICE CARENA, EMAVS.

SIROTE.

NARTE VELIKONJA.

13.

Župan je bil tisti večer izredno dobre volje.

»Kdo bi si bil mislil, da si bodo tako uredili!« je nenadoma začel sredi stavka, da se je žena radovedno ozrla. »Otroke mislim, one v bajti!«

Ženi je bilo srce hitreje od prikrite radosti.

»Da, one v bajti! Mala dva sta čisto prijetna otroka in deklica jako razumno gleda. Mislil sem, da se me bo bala še od zadnjič, saj veš!«

»Kdo bi o tem še govoril!« je naglo zamahnila z roko, a čutila, kako jo je zbodel spomin v dušo. »Otrok hitro pozabi, tudi šibo, če si ž njim prijazen!«

No, da! Razumni otroci, sem dejal. Oblekei sem obljubil malima, kupi jima v trgu, da ne bosta hodila razcapana po vasi!«

»Taja se, taja se!« je dejala sama pri sebi. »Bom,« je rekla na glas.

Molčala sta nekaj časa. Mož je spet zbiral misli in ni vedel, kako bi do dna, kako bi najlepše povedal, kar je imel na srcu, ne da bi trpel kaj njegov ugled.

»Pri župniku sem bil!« je pogrkal ter zalovil mačko, ki je legla na okno.

Županji se je stisnilo srce.

»Za mašo sem dal za mater in še za eno — za Jelnikarico!«

»Tudi zanjo?« se je začudila županja in solza ji je zablestela v očeh. Kakor očitek ji je šlo skozi možgane: »In jaz se nisem spomnila.«

»Rekel sem, da bodo otroci šli v cerkev; pojutrišnjem.«

»Naročim Branku!« se je s srečnim začudenjem ozrla v njegov obraz.

»Otroci trde, da so jo videli!« je čez čas povlekel, »da se vrača!«

»Da, trde, toda kdo bi kaj dal na te besede!«

»No, da!« je on potrdil ter izpil iz kozarca še zadnji požirek vina. Stopil je preko sobe, kakor da mu je silno dolgčas. »Nič ne preostaja, kakor da gremo spat!« je dejal čez dolgo.

Žena je pozorno pretehtala besede in strašen krč je prijel njeno srce.

»Da, spat!« je dejala in nenadoma so se ji usule solze na lice. »Nobenega drugega opravka nimava, kakor da greva spat!« Globok vzdihljaj se ji je izvil iz prsi. »In nikoli ne bova imela onega opravka!«

Naslonila je glavo na mizo ter začela ihteti na glas.

»Mož moj, in jaz sem vzrok!«

»Kaj bi!« tudi njemu je pojemał glas. »Prenašajva, kaj bi drugega!« In pritisnil je ženo na svoje srce ter jo pogladil po laseh.

»Hotela sem operacijo, toda zdravnik je dejal, da ni upati! Kako me to boli, kako me to boli!«

»Pomiri se in pametna bodi. Pametna bodi!« jo je nežno prijel za roke, »pametna in ne ženi si k srcu!«

Molčal sta, ona si je obrisala solze in čutila, kako trepeti možu roka na njenem vratu.

V zadregi je spet stopil preko sobe, kakor da mu nova misel ne da miru.

»Kaj imaš vse v sobi poleg kuhinje?«

Žena je dvignila glavo.

»Ti imaš svoje orodje in jaz leseno posodo!« je odvrnila in glas ji je rahlo trepetal.

»Ali ni mogoče teh stvari spraviti kam drugam?«

»Seveda je, na mostovž!«

»Potem naj Marta pospravi!«

Žena je odprla vrata ter poklicala deklo, ki je še ždela na ognjišču. Marta je prišla.

»Marta, iz sobe poleg kuhinje spravi na mostovž. Sobo bomo rabili,« je dejala uprši svoj pogled v moža. »Sobo bomo rabili za otroke!« je skoraj kriknila.

Njemu se je obraz raztegnil od presenečenja.

»Kako veš? Da, za otroke!« je hvaležno dejal, da ni bilo treba njemu vsega odgovoriti.

»One otroke v bajti!« je dejala žena trdo ter ni zmaknila pogleda od moža.

»Da, one!« je pritrdil.

»Za sirote!« je vzkliknila Marta ter zdrknila na kolena, da objame županu noge. »Za sirote, za mojo Dorico! Bog Vas blagoslovi za to krščansko delo! Za mojo ubogo Dorico!«

»No, no!« se je branil župan.

»Ali se to plača? Stori rajši, kar pravim! Kadar bo pospravljeno, jih pripeljemo in vse stvari ž njimi. V bajti si utegnejo kaj narediti!«

In je šel spat. Od same zadrege ni vedel, kaj bi še rekel.

Dve ženski sta tisto noč še pozno klečali vsaka ob svoji postelji ter molili iz dna srca. Županja in Marta. Njuni srei sta bili polni neizrekljivega veselja in sladke sreče.

Marta je mislila na svojo mrtvo hčerko in med molitvijo se je slika njene hčerke strnila s sliko sirote Dorice, da ni več razločevala dveh obrazov v svoji duši, ki se je topila v nepopisni sladkosti in ginjenju.

Drugo jutro je na vse zgodaj stala Boltarica pred vrati. Njen mrki pogled je Marto preplašil. »Vešča!« ji je dejala sama pri sebi ter vrgla grablje narobe pred hišo.

Kaj je, Boltarica!« je vprašal župan, ki je stopil iz hleva ter si brisal čevlje ob travo. »Zgodnja si!«

»Zgodnja,« je dejala, »da lahko najdem doma!«

»Kaj pa kaj, saj ne pojdeš na sejem tako zgodaj?«

»Ne pojdem! Drugo imam!«

»No, le kar povej!«

»Vaši otroci kradejo!« je bruhtila.

»Moji otroci?« se je zasmel začuden.

»No, da, občinski otroci! Moji Tilki je izginila verižica! Otroci so trdili, da so jo videli pri Dorici. Še to. Še krasti naj začno!

In kdo laže izmakne kot tak otrok, ki lahko v treh dneh pretakne vse kote. Ali naj postavim še varuha vrh vseh sitnosti.«

»Taki otroci delajo pridne in skrbne gospodinje!« se je hotel zasmejati, toda njen očitek ga je tako neprijetno zadel, da je zamahnil z roko in pristavil: »Bom sam videl. Drevi! Matijeu bi povedala, on je varuh!«

Obrnil ji je hrbet in odšel v kuhinjo.

»Matijeu, da, Matijeu; potuho jim daje!« je vpila Boltarica za njim. »Zakaj ste pa župan?«

»Že dobro!« je dejal ter je ni več poslušal. Polastila se ga je besna jeza. Videč Marto, da pospravlja sobo, se je osorno zaletel: »Kaj delaš?«

»Pospravljam, kakor rečeno!« je odvrnila Marta začudeno.

»Nič ne pospravlaj! Za enkrat počakaj, da si dobro premislim!« je dejal rezko ter postavil stružnik nazaj v sobo. To si moram dobro premisliti!«

»Snoči smo se do dobra zmenili!« je povlekla.

»Premisliti moram, pravim!« jo je odločno in glasno zavrnil, da je obstala kakor okamenela. »Počakajmo! Daj mi kave, da grem v trg, in povej ženi, ko pride od maše!«

»Bom!« je dejala Marta počasi, žalostna in razočarana. Tisti dan si je ves dan brisala solze in molila, da bi se vse prav izteklo. Tudi županja je tavalala okoli, kakor da bi slutila nesrečo.

Mož se je pripeljal popoldne. Toliko da je pojedel svojo malico, je poklical Branka.

»Po Dorico pojdi in po Boltarico!«

Fant je osupnil: »Po obe?«

»Hitro stopi!« je zarohnel župan nad njim. »Ali naj še na dolgo razkladam?« Čez čas sta prišli.

»No, Boltarica, zdaj ponovi!«

»Ne vem kaj?«

»Tisto od davi?«

»Punca ima res nekaj okoli vratu. Svoj čas ni imela. Pokaži!« ji je snela z vratu. Dorica je hlastnila z roko za njo. »Od naše Tilke ni! Toda je že kje drugje izmaknila. Najbolje bi bilo razglasiti pred cerkvijo.«

»Da si ti strupenost strupena!« je planila Marta vmes. »Jaz sem dala dekletu, da jo bo Marija obvarovala pred grdimi jeziki in zakrknjenimi srci! Ali te ni sram, Bolta-

rica! Ali se ne bojiš za svoje otroke, da tako preganjaš sirote? Pa saj vemo zakaj!« je vihtela grablje ter bi jo bila udarila, da ji ni župan ujel roke.

»Z Bogom, Boltarica!« je zaničljivo pokazal vrata. »Pa sem jo le dobro poznal!« je mrmral sam pri sebi in čudno veselje se ga je polastilo. Kakor da je pokazal nedolžnost lastnega otroka.

»Zdaj, Marta, pa pospravi!«

»Saj sem vedela! Pa njej, gospodinji, tudi povejte, da ne bo žalostna!«

14.

Branko je hitel proti domu. Pod pazduho je nesel zavoj, oblekco za Dorico in Lojzka in steklenico mleka. Fante je bil, kakor iz sebe od sreče. Županja mu je bila naročila, naj prosi Matijea, da prepelje vso šaro iz bajte k županovim. Branko bi bil vzklikal od nepopisnega občutka, ki je polnil njegovo srce.

Stopal je po ozki stezi preko občinskega pašnika navzgor, brinje in leskovje se mu je lovilo okoli bosih nog. Preko njiv in travnikov pod njim je šlo čudovito brnenje poletne noči, kakor da mrmrajo nevidne starke opojne zagovore. Slišal je iz vasi glasove, tam na klancu je ropotal voz, pod bregom so se smejali fantje in se šalili z ženjicami. Posluhnil je: zdelo se mu je, da je nekje v globeli zabevskal lisjak. S hriba se je oglašala sova. Po hišah so začeli prižigati luči.

»Doma že spijo!« je pomislil ter se za hip ustavil; od hoje mu je preveč bilo srce ter mu gnalo kri v glavo, da so se mu delali rdeči trakovi pred očmi. S toplo ginjenostjo je pomislil na Lojzka, malega revčka, ki se je že oprijemal stola ter skušal vstati, na njegove modre oči in svetle laske. Odkar je županja skrbela, da otrok ni bil lačen — zmerom je vtaknila Branku še pol litra mleka zanj — so se fantku polnila lička in nezdrava barva je izginjala. »Spijo in Lojzek ne bo več dobil mleka nocoj!« je ponovil sam pri sebi. Pred očmi mu je zaletela ubožna soba: tam je videl Dorico, ki leži v kotu ter moli boso nogo izpod odeje, Dolfek vleče sapo, da mu cvili v nosu. Lojzek v svojem predalu z ročico, podvito pod glavo. Neizmerna ljubezen je plala v njegovem srcu, ljubezen do malih,

ki mu jih je mati izročila, tako silna, da ga je bolelo srce.

Okoli njega pa je vel prijeten poletni večer, ki je še bolj razgreval njegovo domišljijo. Ves je trepetal od čuvstev.

Zamislil se je, sedel na skalo pod leskovim grmom ter stisnil glavo med dlani.

Kako je bilo doma! Obšlo ga je tesno hrepenenje po časih, ko je bil še v mestu, ko je bil pri materi. Včeraj je bil njen god in z Dorico sta zgodaj zjutraj zalivala evetice na njenem grobu, ki jih je bila nasadila Marta po gospodinjinem naročilu. Vroče je kljuvalo v njegovi glavi, pollaščala se ga je bolestna utrujenost. Kako je bilo svoj čas vse drugače doma! Zvečer so sedeli v kuhinji pri mami; z Dolfkom sta se učila, Dorica je takrat komaj dobro govorila in Lojzka še ni bilo. Oče je večkrat šel z doma z velikim kovčegom in ko se je vrnil dobre volje, jim je prinesel jabolk in fig ter dvignil Dorico na kolena. Nekoč pa je začela mama jokati in je jokala vsak večer ter molila za papana. In potem so prinesli papana krvavega domov in je mama rekla, da je padel pod vlak, in potem kmalu je mama kupila še Lojzka.

Solze so mu zalile oči. V srcu je začutil strašno praznoto in občutek brezmejne bolesti, osamelosti in zapuščenosti. Ihtel je polglasno od neizrečene srčne stiske in bridkosti. Občutek nesreče, neizmerne gorja mu je krčil srce. Ko si je olajšal dušo s solzami, se je spomnil, da mora naglo z mlekom domov. Zdelo se mu je, da sliši rahel šum, kakor da je nekdo smuknil skozi grmovje. Ozrl se je in pred očmi mu je zamigljala bela senca kakor oni dan na skednju: iz mraka se je izrezal blede obraz njegove matere, razločno je videl njene ostro začrtane poteze okoli usten in oči.

Nepopisna sladkost se je vlila v njegovo dušo; obsedel je nepremično ter stegnil roke v mrak.

»Mama! Mama moja!«

V tem polglasnem klicu je bila brezmejna prisrčnost. Obraz je stal pred njim v mraku ter ga zrl s pomembnim, v dušo segajočim pogledom.

»Mama!« je ponovil skoraj na glas ter planil kvišku. Prestrašil se je svojega glasu ter se zavedel. Zadel je z rokami ob leskov grm, skozi katerega se je svetlikala rahla megla, ki jo je obseval vha-

jajoči mesec. Potegnil si je z roko preko čela ter pomel oči, pripognil leskovo vejo, da se prepriča ter skoraj jeknil od bridkosti. Pred njim je stal samo leskov grm in preko hriba je vzhajal mesec.

Ni še dobro dvignil zavoja od mleka, ko je pribosopetil po stezi čez hribček ves zadihan Dolfek. Zadel se je obenj in ko ga je spoznal, je segel po sapo ter dejal:

»Luč sem prižgal!«

Branko je nemo zrl vanj ter ni vedel, kaj bi.

»In se je razpočila!«

Branku je padlo vse iz rok, da se je razbila steklenica na kamnu.

»In zdaj gori?«

»Da, gori!« je preplašeno dejal Dolfek.

»In Lojzek? In Dorica?« je hlastno vprašal Branko.

»Doma sta!«

Branko je kakor brez uma planil preko hribčka; pod hosto je uzrl krvav plamen, ki se je lizal med drevjem.

Spustil se je v tek, za njim je sopihal Dolfek ter si ob kamenju razbijal palec na nogah.

15.

Po cesti iz vasi se je pomikal Matijčev voz, prav isti, na katerem so se bili svojčas pripeljali otroci z materjo v vas. Na kozlu pri Matijcu je sedel Dolfek, na vozu županja, ki je držala svojo roko pod Brankovo glavo. Deček je ležal na visoki blazini, zavrt v odeje, ter stokal od bolečin, poleg njega je ječala Dorica z ovitimi rokami.

Branko se je bil pri ognju, ki je uničil bajto, smrtno nevarno ponesrečil, ko je vlekel Lojzka iz goreče slame. Dorica si je bila opekla samo roke ter še o pravem času zbežala.

Ko je županja slišala, da gori, je bila kakor blazna udarila preko travnikov ter našla Branka nezvestnega kraj pota, poleg njega je ležal na njegovih rokah Lojzek mrtev. Vsa iz sebe je bila dvignila mrtvo dete v naročje in v prsih se ji je trgalo od bolesti, da se ji je vilo iz grla jeeljajoče, strašno ihtenje.

»Moj fantek, ubogi!«

Z Matijcem sta bila spravila Branka k zavesti in obvezala za silo tudi Dorico.

Branko bo najbrž umrl!« je dejal ves žalosten Dolfek, ko je šel po voz. »Županja je rekla, da naj naprežem!«

Kakor blisk je šlo po vasi, da je Lojzek mrtev. Ta novica je bila težka kakor grešna vest. Mnoge je stresla, da se je v nemem kesanju prepozno otajalo njihovo trdo srce. Za mnoge je bila novica kakor odrešenje. Na glas tega nihče ni rekel, toda spoznal si lahko po glasu, po načinu vprašanja in prikimanja, da se je tem ljudem odvalil silen kamen od srca. Res, trdi so naši ljudje.

»Sirota je bil, otrok!«

»Kako pa, sirota!«

»K mami je šel!«

»Ona ga je poklicala revčka neboljjenega!«

»Kaj bo zdaj z Dorico, ki se je opekla, toliko več skrbi in sitnosti!«

»Kaj pa z Brankom? Ta se je tudi opek! Tudi zanj bo morala skrbeti občina!«

»Naj župan, saj je bil pri županu!«

»Da, da, župan, saj je bil pri županu. Župan gleda samo za svoj dobiček!« je zaključila Boltarica. »Boste videli, da ga naloži občini na vrat!«

Pred kupom žerjavice, iz katere je še tu in tam švigal majhen zubelj, so tisti čas pripravljali voz za Branka, da ga popeljejo v bolnišnico. Županja si je grizla ustne od bolečine, ki ji je parala dušo. Sama je pripravila blazine in odejo, ovila dečka v oljnate obkladke, obvezala Dorico ter ju spravila na voz. Branko se je bil zavedel ter ječal od neizmernih bolečin.

Mrlička so bili že prej odnesli.

»Vozi, Matijec, lahko vozi!« je velela, ko je prisledla.

Voz je počasi klopotal po slabem kolo-vozu skozi smrekov gozdiček. Nad vrhovi je sijal mesec ter ovijal dolinico v prosojno tenčico. Ko so zavili mimo županove hiše, je planila k vozu Marta:

»Dorica, moj ubogi otročiček, kaj se ti je zgodilo?« In starka je jokala kakor otrok. Županja ji je velela, naj pripravi mrtvaški oder za mrtvega Lojzka.

»Ali v oni sobi?« je vprašala boječe.

»Kje pa misliš!« je dejal župan ter se naglo vrnil k pogorišču, da pogase še žerjavico, ki jo je hotel veter razpihati v suho travo in gozd.

Matijčev voz je rahlo krenil proti mestu. Visoke smreke ob cesti so nemo strmele na nenavadni prizor v tako pozni nočni uri, polni srebrne mesečine, ki je trepetala nad njivami. Cesta je zaudarjala po značilnem duhu strtega apnenca, kolomaza in konjskih smeti. Voz se je spet poganjal preko odtočnikov in vsak tak sunek je povzročal Branku bolečine, da je zastokal. Županja je z levico rahlo gladila njegovo vroče čelo ter mu močila suhe ustne.

»Kje je Lojzek?« je vprašal polglasno, ko je uzrl Dorico poleg sebe.

»Rešen je!« je dejala županja in ustnice so ji trepetale od joka, ki je pretresal njeno telo.

»Mrtev je!« je povlekel Dolfek žalostno.

Branku je spet omahnila glava na blazino, izgubil je zavest ter bleдел nerazumljive besede.

Matijcu so solze polzele po licu.

»Prepozno, županja, kar obrniva. Ne bova pripeljala živega v mesto!« je menil ter si brisal z rokavom oči in nos.

»Le vozite!« je odvrnila ter se sklonila k dečku. Fant je široko odprl oči, zastrmel se v njeno lice ter nato vzkliknil, kot bi bil doživel še nerazodeto srečo:

»Mama! Mama moja!«

Z vso silo je vrgel odejo, ki mu je tiščala obe roki, vzel se ter objel županjko okoli vratu. Vse to je trajalo komaj par hipov, nato se mu je utrnilo oko, roke so brez moči padle nazaj in on je klecnil na blazine.

Županja pa je z občutkom žene, ki ni rodila, kakor v strašnem razodetju zajela, da te zadnje besede niso veljale njej. »Njo je videl, njo, ki ji umirajoči nisem dala strehe ne roke, še manj tolažbe in ne zatisnila oči. O, kri se kliče, kri se pogovarja v grob in se ne da ogoljufati.« »O, ali ni to dovolj,« je šlo kakor plamen skozi njeno dušo, »ali ni to dovolj, da ti zatisne oči po zadnjem zdihi? Ali ni to dovolj, ti žena nerodovitna?« je grebla v svojo dušo vsa bedna, vsa skrušena od strašnih bolečin, ki so krčile njeno srce. »Ali ni to dovolj, da ti zatisne oči ljubeča roka?«

Kakor blazna je s krčevitim plačem poljubila blede čelo Branka, ki se ni več ganil.

»Obrnite, Matijec!« je s smrtno muko stisnila preko usten. »Nič več ne potrebuje zdravnika!« Solze so ji dušile besedo, da je šele čez čas pristavila: »Dorico lahko popelješ jutri zjutraj.«

Matijec je odkril plešasto glavo in se pokrižal, nemo obrnil voz ter si brisal nos. Kakor orehi so se mu usule solze po razdrapanem starem licu.

Ko so se pripeljali nazaj pred županovo hišo, so bili malega že spravili na mrliški oder. Marta je bila narezala na vrtu rož ter ga obsula ž njimi, da se je komaj videl njegov blede obrazek izpod njih. Ustne so se držale na smeh, le iz široko razprtih oči, ki jih niso mogli zatisniti, je sijala strašna groza. Udrte prsi so pričale, da ga je bil udaril pri reševanju goreč tram, ki je obžgal tudi Branka.

Ljudje so se zbrali, da vasujejo pri mrličku: župan je s krvavo obrobljenimi očmi stal v svoji sobi ter zrl skozi okno. Marti je bil velel, naj postreže vasovalcem. Kakor da mu je bil umrl sin.

Marta je, začuvši voz, planila k njemu ter pograbila Dorico, ne zmeneč se za drugo. Nesla jo je v svojo sobo ter jo položila na svojo posteljo.

»Otrok ti moj, nesrečni!«

Dolfek pa se je nemo ozrl v svojega mrtvega brata, molče zlezal s kozla ter zavil pod županov skedenj. Tam je ležal pes Čuvaj. Fant je v strašni muki objel njegov grivasti vrat, stari pes je lizal njegovo lice.

Deček se ni oglasil Matijcu, ki ga je klical, da pojdetta domov.

NA ZAKLETEM GRADU.

MIRAN JARC.

1.

Stoji visoka, siva hiša, ob bregu kalne reke, na koncu predmestja ... gleda na vzhod — — v pokrajino solnca, iz zapada prestreza daljni hrušč in trušč siren, trgov, ulic, cest. Samotno mrk dom: pribežališče padlih odličnikov, nekdanjih ravnateljev, generalov, svetnikov, prebivališče puščavnikov, pootročenih starcev, prenočišče umetnikov, igralcev, študentov ... predzadnja postaja.

Skozi ozka, visoka okna, ob katerih so nekoč brneli rotacijski stroji, vabi obzorje, draži z vso zvodniško mamljivostjo spominov in obojev. Morda se ob preperelih zavesah pojavi starec, oči vidijo samo do pokopališča, ki široko preži spodaj v dolinici.

Šele na večer oživi dom kot grad v pravljici. Razžubori se lena kri, oči se razširijo in tipljejo po vračajočih se. Ta vonji po parku, oni pripoje z arijo, ki jo je pravkar odigrala kavarniška godba, tretji prisope izpred tiskarne, kjer je njegova radovednost oglođavala časopisno desko, četrti, peti ... stare oči jih prosijo življenja ... Grad v pravljici! Čuden je kraljevič, ki prebuja te sključene nosače petih, šestih, osmih križev, kraljevič brez rož, brez blagovesti, brez čarodejnega pisma. Prebujenje: odbijanje zdaj ostrih, zdaj hropečih, zdaj enozložnih vzklikov in vzdihov, beda jih izvablja iz sušičih se teles, zagrenjenost jim proži truden polet, odbijajo se od stene do stene. Včasih vzplapola tak vzdih preko dvorišča ... pogoltne ga noč, da pripeva v njenem ubranem brnenju valujočih rodov na vzhodu in severu, na jugu in zahodu.

Tihi kraljevič iz tesnob smrti ... in grad se prebuja večer za večerom, za uro, za dve ... in grad se izživlja zdaj v molitev, zdaj v kletev ... v dolinici pa preži široko zleknjeno pokopališče.

2.

Tedaj pa se je nenadoma zgodilo čudo.

Mogočen avto se je ustavil z izzivajočim drdranjem pred umazanim vhodom, da se je trop raztrganih otrok plašno razpršil in so se okna začela odpirati. Vozač je ročno odprl vrata gospodoma. Starejši, Amerikanec v pisani poletni obleki, z velikimi naočniki in z neprestano režečim se obrazom se je zvedavo ozrl po dvorišču. Njegov tolmač se je okrenil k možu na stopnicah, ki ju je ošinjal z mrkimi pogledi. »Gospod, ali nama morda pokličete hišnika?«

»To sem jaz ...«

»O, prav. Tu je gospod Gordon, eden najmogočnejših ameriških tovarnarjev ...«

»Hm, zelo me veseli, toda ne vem, kaj je vzrok ...«